

Tisdagen den 11 februari

Kl. 16.00

§ 1 Justerades protokollet för den 31 januari.

§ 2 Om kontrolluppgifterna från försäkringskassorna

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara fru *Troedssons* (m) i kammarens protokoll för den 31 januari intagna fråga, nr 58, och anförde:

Herr talman! Fru Troedsson har frågat mig om vilka åtgärder jag avser att låta vidta i syfte att – om möjligt – undanröja risken för felaktig beskattning av dem som erhållit sjukpenning för 1974 först under 1975.

Sjukpenning beskattas enligt samma regler som gäller för andra inkomster. Är det fråga om inkomst av tjänst, dit sjukpenningen i de flesta fall hänförs, tillämpas den s. k. kontantprincipen. Den innebär att sjukpenningen beskattas det år den skattskyldige kan lyfta beloppet, dvs. regelmässigt då sjukpenningen betalas ut.

Det avgörande är sålunda inte vilken tid man är sjuk utan när sjukpenningen är tillgänglig för lyftning. För den som är sjuk under december 1974 men får sin sjukpenning först under år 1975 skall beskattningen av sjukpenningen i princip hänföras till inkomståret 1975. Riksförsäkringsverkets kontrolluppgifter är avfattade i enlighet härmed. Eftersom sjukpenningen i regel betalas ut med kort intervall – i flertalet fall veckovis – blir det inte fråga om något större belopp som på detta sätt kan förskjutas från ett år till ett annat.

Av allmänna regler följer vidare att ett sjukpenningbelopp som avser år 1974 men betalas ut under början av januari 1975 kan hänföras till åren 1974 eller 1975 alltefter den skattskyldiges egen önskan. Han avgör detta i sin deklaration.

Någon särskild risk för felaktig beskattning av sjukpenning anser jag inte föreligga.

Fru TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Sjukpenningen skall ju beskattas fr. o. m. 1974. Det har medfört ett speciellt problem när det gäller kontrolluppgifterna från försäkringskassan. Om en försäkrad varit sjuk under slutet av år 1974 och får sjukpenningen utbetald först under januari får han ingen kontrolluppgift på beloppet i år utan först nästa år. Den som deklarerar efter kontrolluppgifterna löper visserligen ingen risk för att deklarerar fel, men resultatet kan bli

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om kontrolluppgif-
terna från försäk-
ringskassorna*

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om kontrolluppgif-
terna från försäk-
ringskassorna*

att han, om han får sjukpenning månadsvis – vilket ju förekommer – i år deklarerar för elva månaders inkomst och 1976 för tretton månaders inkomst. För många låginkomsttagare kan det innebära en inte obetydlig skatteökning genom att de både kommer upp i högre marginalskatteklass och dessutom mister bostadstillägg. Jag förmodar att det är för sent att göra något åt detta inför årets deklaration, men saken borde uppmärksammas när det gäller sjukpenning som utbetalas vid nästa årsskifte. Jag hade uppskattat om finansministern varit beredd att föranstalta om sådana åtgärder att risker för felaktig beskattning undanröjs.

Det andra problemet i detta sammanhang är risken för dubbelbeskattning, nämligen om den försäkrade tar upp sjukpenningen för december 1974 i sin deklaration nu i år trots att han inte fått någon kontrolluppgift – den får han först till nästa års deklaration. Risk finns att den skattskyldige då följer kontrolluppgiften och tar upp beloppet på nytt. Taxeringsfunktionärerna har i allmänhet små möjligheter att rätta till sådana felaktigheter, såvida de inte görs uppmärksamma på risken för en sådan dubbelbeskattning t. ex. genom att det belopp som utbetalts före den 15 januari särredovisas på kontrolluppgiften.

Ett tredje problem uppkommer om den skattskyldige inte tar upp sjukpenningen för december i årets deklaration. Han har härvidlag, såsom finansministern sade, en viss valfrihet. Om han inte tar upp sjukpenningen i årets deklaration uppstår risken att han glömmer att göra det nästa år, och han kan då belastas med skattetillägg. Även för att undvika den risken vore det önskvärt med något slags särredovisning – eventuellt kombinerad med en varningslapp – för sjukpenning som har utbetalts under första hälften av januari. Är herr Sträng här beredd att vidta åtgärder för att undvika risken för dubbelbeskattning eller felaktig inkomstuppgift genom något slags särredovisning på kontrolluppgifterna av den sjukpenning som utbetalts före den 15 januari?

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det torde framgå av mitt svar att jag inte är beredd att göra några speciella arrangemang i den riktning som frågeställaren avser helt enkelt därför att jag tror att fru Troedsson underskattar deklaranternas förmåga att hålla reda på sina inkomster.

Det är på det sättet att man blir beskattad för inkomster det år som dessa faller ut, det må vara löneinkomster eller ersättning från sjukförsäkringen. Men om deklaranten har den uppfattningen att en sjukpenning som intjänats under december månad 1974 och tas upp på kontrolluppgiften för januari månad 1975 ändå bör hänföras till året 1974, har han möjlighet att i sin deklaration begära att beloppet skall beskattas 1974. Då följer taxeringsmyndigheterna denna hemställan. Om någon gjort en sådan aktiv handling att han i sin deklaration begärt denna ändring, föreställer jag mig att vederbörande när han nästa år skriver sin deklaration och då tittar på den gamla deklarationen – det är ju den gängse principen – blir uppmärksammas på vad han gjort tidigare, och därmed undanröjs alla risker för dubbelbeskattning.

Fru TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag tror att finansministern har en litet för idealiserad bild av oss vanliga skattebetalare. Jag har själv fungerat som taxeringsnämndsordförande under en rad år och märkt hur svårt det varit för de skattskyldiga när det gällt belopp som betalats ut i början av januari. För vanliga löneinkomster är risk för dubbelbeskattning inte för handen på samma sätt därför att den lön som avser sista månaden av året i allmänhet utbetalas före den 31 december och alltså kommer på kontrolluppgiften för rätt år. Med sjukpenningen är det emellertid något alldeles speciellt därför att försäkringskassorna är stängda under nyårshelgen så att beloppen regelmässigt betalas ut efter årsskiftet och alltså tas upp på "fel" år.

Försäkringskassorna har, om jag är rätt underrättad, gått ut med upplysning om att sjukpenningen numera är skattepliktig, så jag tror att många skattebetalare är måna om att i årets deklaration ta upp de sjukpenningbelopp som avser 1974. Men jag vet samtidigt vilken stark magi det ligger i kontrolluppgifterna. Man betraktar kontrolluppgiften ofta som en helig uppgift och följer den. Jag anser att det finns risk för att många skattebetalare kommer att ta upp beloppen på nytt i början av 1976 när de då deklarerar, eftersom de är angelägna om att följa kontrolluppgiften.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det kan aldrig bli fråga om några större belopp. Det har visat sig att i runt tal 60 % av alla sjukdomsfall inte överstiger en vecka. Återstående 40 % kan gälla litet längre sjukdomsperioder, men i allmänhet utbetalar försäkringskassorna sjukpenningen var fjortonde dag, såvida inte vederbörande själv gör en framställning om att hans sjukpenning skall magasineras hos sjukkassan och utbetalas när sjukdomsperioden är slut efter en längre sjukdomsperiod. Men även då har ju vederbörande så pass aktivt ingripit i dessa frågor att han bör komma ihåg det när han följande år gör sin deklaration, om det är så att han begärt avsteg från den vanliga principen, nämligen att man tar upp inkomsterna – oavsett om det är fråga om lön eller sjukpenning – under det kalenderår man fått pengarna.

Fru TROEDSSON (m):

Herr talman! Beloppen kanske inte är så stora, men om det gäller 90 % av 14 dagars lön innebär det för många 1 500 eller 2 000 kr. En dubbelbeskattning, som jag är rädd för, innebär då dels att de får betala skatt två gånger, dels att de längre fram går miste om bostadstillägg som de annars hade varit berättigade till. Då kan det vara för den enskilde ganska avsevärda belopp.

Jag skulle till sist vilja be herr finansministern och kanske också herr socialministern, som är närvarande, att fundera över om inte försäkringskassorna kunde skicka ut någon liten varningslapp till sådana sjukförsäkrade som man vet fått sjukpenning för december utbetalad under

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

Om kontrolluppgifterna från försäkringskassorna

tiden den 1 till 15 januari. Jag tror att man därigenom skulle undvika en hel del trassel och åstadkomma en rättvisare beskattning än som annars kan bli fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om skatteutjämningsbidragen

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Stadlings* (s) den 23 januari framställda interpellation, nr. 20, och anförde:

Herr talman! Herr Stadling har frågat mig om jag är beredd att företa en förnyad översyn avseende procentsatserna för den garanterade skattekraften i vissa glesbygdskommuner.

Nu gällande regler för skatteutjämningsbidragen trädde i kraft den 1 januari 1974. Då propositionen om skatteutjämning togs av riksdagen uttalades att systemet skulle ses som ett provisorium i avvaktan på en översyn i anslutning till att resultaten från den kommunalekonomiska utredningen förelåg. När utredningen slutfört sitt arbete bör det således finnas underlag för en översyn av gällande bestämmelser. Jag utgår ifrån att vissa justeringar då kan framstå som motiverade.

Herr STADLING (s):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation. Anledningen till att jag aktualiserat denna fråga framgår av vad jag anført i min interpellation, nämligen att inom det inre stödområdet är det endast två kommuner, Ljusdal och Ånge, som har tilldelats en bidragsprocent på 110. Då båda är utpräglade glesbygdskommuner finns det enligt mitt förmenande inga motiv för att dessa skall särskiljas från de övriga kommunerna inom stödområdet. För de övriga kommunerna varierar bidraget som bekant mellan 120 och 130 %. En jämförelse med t. ex. Sollefteå kommun visar att denna ligger på bidragsprocenten 120. Ur lokaliseringsynpunkt torde väl Ånge och Ljusdal vara jämförbara med Sollefteå.

För Ånges del skulle en justering upp till 120 % betyda att vi kunnat hålla utdebiteringen vid 13:50 eller kunnat reducera upplåningen med ca 3,3 milj. kr. En anpassning till övriga kommuner inom stödområdet skulle således få en ganska god effekt.

Finansministerns svar speglar väl också en viss optimism. Finansministern utgår ju ifrån att vissa justeringar kan, som han säger, framstå som motiverade när resultatet av den kommunalekonomiska utredningen föreligger. Jag får väl tills vidare nöja mig med finansministerns svar och uttala den förhoppningen att utredningens betänkande snart skall kunna föreläggas riksdagen.

Jag tackar än en gång för svaret.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Helt naturligt är den fråga som nu behandlas av stort intresse också för mig, eftersom – vilket herr Stadling också påpekade – Ljusdal och Ånge är de enda kommuner inom det inre stödområdet där skatteutjämningsbidraget ligger på 110 %, medan övriga kommuner har mellan 120 och 130 %. Jag instämmer således i de synpunkter som herr Stadling fört fram, och jag vill understryka att dessa i hög grad gäller också för Ljusdals kommun. Utdebiteringen för Ljusdals kommun är bland de högsta för att inte säga den högsta i Gävleborgs län, och det är givet att detta kan försvåra för Ljusdal att bli den expanderande kommun som vi arbetar för – och jag vet att regeringen är väl medveten om de problem vi har. Som ett led i strävandena att öka Ljusdals möjligheter ser jag också en förbättring av bidragsprocenten för den garanterade skattekraften för Ljusdals kommun, liksom det är det för Ånges del.

I flera avseenden är förhållanden och utveckling likartade i Ljusdals och Ånge kommuner – och detta med bidragsprocenten är ett av dem.

I sitt svar till herr Stadling hänvisar finansministern till kommunal-ekonomiska utredningen och säger att dess resultat kan ge underlag för en översyn av gällande bestämmelser. Finansministern utgår från att vissa justeringar då kan framstå som motiverade.

Herr Stadling sade att svaret speglar en viss optimism. Det vill jag instämma i, och det ger också mig underlag för optimism beträffande Ljusdals kommun i den fråga det här gäller. Jag hoppas att såväl utredningens förslag som de ifrågasatta justeringarna snart kommer att föreligga, och jag tror att de skall vara till fördel för de båda aktuella kommunerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om förkortning av väntetiderna vid ögonkliniker

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Börjessons* i Falköping (c) den 10 januari framställda interpellation, nr 8, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag vill redogöra för den nuvarande tillgången på ögonläkare och för gällande väntetider vid landets ögonkliniker samt om jag är beredd att medverka till att ytterligare åtgärder vidtas för att väntetiderna för patienter skall kunna nedbringas, t. ex. genom ökad rekrytering av ögonläkare.

Det sjukvårdspolitiska arbetet har under 1970-talet varit starkt inriktat på att få till stånd bättre planeringsinstrument för en målinriktad utbyggnad och organisation av sjukvården. På initiativ av socialdepartementets sjukvårdsdelegation har under de senaste åren pågått ett intensivt arbete ute i landstingen med att utarbeta enhetligt uppbyggda sjukvårdsplaner. En sådan fortlöpande planering med en noggrann prövning

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om förkortning av
väntetiderna vid
ögonkliniker*

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om förkortning av
väntetiderna vid
ögonkliniker*

av vårdbehoven inom olika sektorer är en grundläggande förutsättning för att sjukvårdsresurserna skall kunna utnyttjas på bästa sätt.

När det gäller att tillgodose samhällets behov av läkare för olika vård-områden är det nya systemet för vidareutbildning av läkare ett viktigt planeringsinstrument. Det ankommer därvid på socialstyrelsen att besluta om antalet s. k. vidareutbildningsblock inom olika specialiteter med fördelning på sjukvårdshuvudmännen. Målet är därvid att i nära samarbete med bl. a. sjukvårdshuvudmännen tillgodose samhällets läkarbehov inom olika specialiteter och inom allmänläkarvård. Vid fördelningen av utbildningsblocken har också särskild hänsyn tagits till behovet av en utbyggnad av den specialiserade ögonsjukvården. F. n. finns ett 50-tal läkare under specialistutbildning i ögonsjukdomar.

Vad jag här sagt bör tillsammans med den kraftigt ökande tillgången på läkare ge goda förutsättningar för att steg för steg kunna avhjälpa de brister som råder inom vissa områden.

När det gäller ögonsjukvården är läkarbristen fortfarande besvärande på vissa platser. Väntetiderna för såväl sluten som öppen vård har under de senaste åren varit i stort sett oförändrade, trots att antalet ögonspecialister ökat från drygt 200 år 1973 till ca 250 år 1975. En förbättring i fråga om väntetiderna synes dock ha inträtt på den senaste tiden. En påtaglig förbättring har skett på vissa håll, bl. a. i Göteborg och Malmö. Det bör här framhållas att akuta fall alltid tas emot omedelbart.

En rad åtgärder har också vidtagits för att på kort sikt förbättra situationen inom ögonsjukvården. Sålunda har socialstyrelsen lämnat rekommendationer om en lämplig arbetsfördelning mellan ögonläkare, allmänläkare, oftalmologassistenter, ortoptister och optiker. Resultatet av dessa rekommendationer följs nu upp av en särskild arbetsgrupp inom socialstyrelsen, som under våren 1975 väntas lägga fram förslag om ytterligare åtgärder i detta syfte. Det bör också nämnas att Landstingsförbundet nyligen tillsatt en utredning om inrättande av särskilda synhjälpcentraler med uppgift att svara för vården av främst synsvaga personer.

När det gäller utbildningen av ögonoptiker har skolöverstyrelsen i samråd med socialstyrelsen utarbetat en ny läroplan som innebär en utökning av utbildningen från sex veckor till tolv veckor. Denna nya läroplan, som kommer att tillämpas med början våren 1975, syftar till att förbättra undervisningen i första hand inom områdena ögonsjukdomar och refraktionslära.

Det vidtas också åtgärder för att förbättra och utöka utbildningen för andra personalkategorier. Arbete pågår med utarbetande av en ny läroplan för ortoptister, och antalet elevplatser för blivande oftalmologassistenter har ökats väsentligt genom att en ny utbildningsenhet nyligen tillkommit i Jönköping.

Av det anförda framgår att ett omfattande arbete pågår för att förbättra förhållandena inom ögonsjukvården. Jag är övertygad om att sjukvårdshuvudmännen tar till vara de möjligheter som finns att både på kort och lång sikt förbättra ögonsjukvården.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på herr Börjessons i Falköping interpellation. Då herr Börjesson inte har tillfälle att ta emot svaret, har han bett mig göra detta.

De långa köerna vid våra sjukvårdsinrättningar har varit och är ett stort problem för huvudmännen, för sjukvårdspersonalen och för patienterna. När man för åtskilliga år sedan brottades med dessa problem och såg framåt hoppades man väl, att situationen 1975 skulle vara bättre än den nu är.

I interpellationen tas upp de oacceptabelt långa väntetider som på många håll alltjämt förekommer vid landets ögonkliniker. Herr Börjesson har särskilt nämnt förhållandena vid Falköpings lasarett. Det framgår med all önskvärd tydlighet att läget vid våra ögonkliniker är sådant att det bara är patienter med synnerligen svåra ögonskador som genom dubbel resp. enkel förtur kan komma under vård inom någorlunda rimlig tid. Patienternas tillstånd kan självfallet förvärras avsevärt genom att de inte i tid kan komma under vård. Resultatet av detta kan inte bli annat än att patienter som kunde räddas från allvarligare ögonskador måste bli hårt drabbade innan de får den nödvändiga vården.

Färska siffror från ögonkliniker talar sitt tydliga språk. I januari i år var väntetiden vid regionsjukhuset i Linköping för patienter med s. k. dubbel förtur tre veckor, med enkel förtur tre månader och utan förtur åtta månader.

Vid regionsjukhuset i Örebro var läget för akutfall något bättre. I juni 1974 hade halvakuta fall obetydlig eller ingen väntetid. Däremot var väntetiden inte mindre än två år för patienter utan förtur.

Vid Akademiska sjukhuset i Uppsala krävdes en remiss för att patienter skulle kunna få vård inom ett halvår.

De här siffrorna anser jag vara tillräckligt talande för att föranleda kraftfulla åtgärder i syfte att nedbringa väntetiderna vid våra ögonkliniker. Som herr Börjesson antytt i sin interpellation torde en prioritering av ögonvårdssektorn vara nödvändig.

Socialministern tar i sitt svar upp vad som gjorts och vad som är på gång i form av utredningar, planering, utbildning av läkare osv., och detta hälsar vi med tillfredsställelse. Men med hänsyn till det svåra läge som rapporterats vid ögonklinikerna känner jag mig ändå inte fullt tillfredsställd med svaret. Det ger inte klart besked om när köerna skall minska reellt eller helt försvinna. Jag förstår att det är svårt att ge ett sådant besked, men det innebär också att problemet med de långa köerna och väntetiderna är kvar.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om förkortning av
väntetiderna vid
ögonkliniker*

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om statsbidrag till
glasögon*

Herr socialministern ASPLING erhöill ordet för att besvara herr *Börjessons* i Falköping (c) den 10 januari framställda interpellation, nr 9, och anförde:

Herr talman! Herr *Börjesson* i Falköping har frågat mig om jag är beredd att påskynda utredningsarbetet om statsbidrag till glasögon för barn och ungdomar så att förslag därom kan föreläggas riksdagen våren 1975 samt om jag är beredd att ge hjälpmedelsgruppen särskilda direktiv att undersöka möjligheterna till statsbidrag även för vissa vuxna med synhandikapp.

Hjälpmedelsgruppen, som avslutat sitt arbete i januari 1975, redovisade i ett betänkande hösten 1974 en kartläggning av behovet av bidrag till glasögon för barn och ungdom. Frågan om en bidragsgivning på detta område har därefter prövats inom socialdepartementet i kontakt med Landstingsförbundet.

Enligt en mellan socialdepartementet och Landstingsförbundet nyligen träffad överenskommelse om vissa finansieringsfrågor på sjukvårdsområdet kommer fr. o. m. den 1 januari 1976 att utgå ersättning från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudman som medverkar vid anskaffning av kostnadsfria eller prisnedsatta glasögon till barn och ungdom under 19 år. Enligt överenskommelsen införs samtidigt en enhetlig ersättning från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen för tillhandahållande av tekniska hjälpmedel åt handikappade, vari ingår en rad olika synhjälpmedel, bl. a. starrglasögon. Avsikten är att överenskommelsen skall redovisas för riksdagen i en proposition under våren 1975.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på herr *Börjessons* i Falköping interpellation.

Frågan om bidrag till glasögon, främst när det gäller barn och ungdom med behov av täta glasögonbyten, har ofta aktualiserats i riksdagen. Riksdagen konstaterade senast i fjol att för familjer med barn som har nedsatt syn eller synskada medför glasögonbytena stora kostnader, som för många kan bli alltför betungande.

Jag tackar socialministern och hälsar med tillfredsställelse beskedet om att vi får en proposition våren 1975 som positivt behandlar dessa frågor.

Det är vår förhoppning att propositionen också ger möjligheter till statsbidrag för vuxna synskadade med stort behov av glasögon och byten av dessa. Synförmågan undergår även för vuxna synskadade stora förändringar, som kan påkalla byten av glasögon. Till detta kan läggas att alla synskadade – såväl vuxna som barn – är beroende av att ha reservglasögon, emedan de kan bli totalt handikappade om glasögonen skadas eller förstörs.

Jag vill i detta sammanhang också nämna pensionärerna. I denna stora

grupp av medborgare är det många som har synskador och därmed stora utgifter för glasögon.

Än en gång tack för svaret!

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! I anledning av herr Börjessons i Falköping interpellation vill jag gärna säga några ord.

För några år sedan motionerade jag tillsammans med några partikamrater om möjlighet att införa statsbidrag till glasögon. I motionen påpekade vi särskilt att barnfamiljer inte sällan har dryga kostnader för barnens glasögon, eftersom barnens syn förändras och glasögonen ofta måste bytas. Inte minst i familjer där flera barn använder glasögon kan kostnaderna bli betydande. Motionen bifölls.

Statsutskottet, som behandlade motionen, ansåg att det fanns anledning att pröva denna fråga, och detta uppdrag lämnades senare till hjälpmedelsgruppen, som har avslutat och också redovisat sitt arbete.

Jag vill gärna i dag uttrycka min glädje över att frågan om bidrag till glasögon nu fått en positiv lösning genom den överenskommelse som har träffats mellan socialdepartementet och Landstingsförbundet. Ett tack till dem som har varit engagerade i detta arbete!

Till sist vill jag uttala den förhoppningen att samtliga landsting så snart som möjligt inför kostnadsfria eller i varje fall prisnedsatta glasögon för barn och ungdom under 19 år. Detta är en reform som många väntat på och som kommer att betyda mycket för barnfamiljer med svag ekonomi.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om s. k. sensitivitetsträning

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr Gadds (s) den 24 januari framställda interpellation, nr 21, dels fru Ohlins (s) i kammarens protokoll för den 24 januari intagna fråga, nr 48, och anförde:

Herr talman! Herr Gadd har i en interpellation frågat mig om jag har för avsikt att vidta åtgärder för att förhindra att utbildade personer kan medverka vid behandlingen inom områden som står sjuk- och hälsovården nära med anledning av vad som förekommit då det gäller s. k. sensitivitetsträning.

Vidare har fru Ohlin ställt en fråga till mig om jag avser att vidta åtgärder som syftar dels till kartläggning av sensitivitetsträningens effekter, dels till ökad insyn i och kontroll över verksamheten. Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Enligt vad jag inhämtat har socialstyrelsen sin uppmärksamhet riktad på sensitivitetsträningen och andra liknande företeelser. Enligt social-

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

Om s. k. sensitivitetsträning

styrelsens bedömning synes metoden som sådan inte vara förknippad med några egentliga risker om den är insatt i ett riktigt sammanhang och om den används med omdöme av kompetent personal. Bedrivs verksamheten på annat sätt kan den däremot i vissa fall innebära starka påfrestningar som kan utlösa psykiska följdverkningar.

Med anledning av de uppgifter som framkommit om allvarliga följder av sensitivitetsträning i samband med personalutbildningskurser har socialstyrelsen nyligen satt i gång en utredning om riskerna för psykiskt insjuknande i dessa sammanhang. Socialstyrelsen har tagit kontakt med arrangörerna av sådana kurser med begäran om information om kursernas uppläggning och innehåll samt kompetenskraven för kursledarna. En förfrågan av socialstyrelsen till vissa sjukhus och kliniker om misstänkta följder av ifrågavarande kurser visar att ett tiotal personer lagts in för behandling och att andra patienter behandlats i öppen vård efter genomgången eller avbruten kurs i sensitivitetsträning eller liknande. Socialstyrelsen avser att fullfölja dessa undersökningar för att närmare utröna sambandet mellan kurser av ifrågavarande slag och behov av psykiatrisk vård.

Så snart de pågående undersökningarna slutförts kommer socialstyrelsen att lämna en bred information i hithörande frågor och att närmare överväga de övriga åtgärder som kan behöva vidtas.

Fru OHLIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det är med anledning av den uppmärksamhet verksamheten har fått genom de tragiska händelserna i anslutning till genomgång av kurs med sensitivitetsträning som jag har ställt min fråga.

Att det finns anledning att närmare granska verksamheten ges ett klart besked om, som också statsrådet har framhållit i sitt svar, när ett tiotal personer lagts in för behandling – och andra har behandlats i öppen vård – efter genomgången kurs. Socialstyrelsens undersökning pågår och antalet vårdbehövande kan komma att stiga ytterligare. Detta talar ju för att det verkligen finns anledning att kontrollera verksamheten.

Jag har tagit del av redogörelser som lämnats av deltagare i kurser av detta slag, och det finns där både positiva och negativa synpunkter på kursverksamheten. Resultatet beror väl i hög grad på om det är kursledare som klarar uppgiften. Jag kan hänvisa till en artikel av Hans Evert René, som själv deltagit i en kurs av nämnt slag, för att ge en liten inblick i hans omdöme. Han säger bl. a. när det gäller en kurs för skolpersonal:

”Vissa människor orkar inte med ett känslomässigt åltande. De har blivit för upprivna, de måste ta några dagars vila, några veckor, kanske mer, för att kunna återanpassa sig. Och vad vet vi om situationen efter kursens slut? Har man trasat sönder en människa i stället för att bidra positivt till hennes funktion som lärare?”

Herr talman! I min fråga har jag också påpekat vikten av en utvärdering

av kurserna, och en sådan hoppas jag kommer i samband med socialstyrelsens undersökning. Jag anser även att det är absolut nödvändigt att deltagarna får riktig information före kursens början, så att de har klart för sig vad de utsätter sig för. Med intresse kommer jag att följa socialstyrelsens undersökning.

Herr GADD (s):

Herr talman! I likhet med fru Ohlin vill jag tacka statsrådet för svaret.

Svaret slutar ju med en försäkran om att socialstyrelsen kommer att lämna en bred information i hithörande frågor och överväga de åtgärder som bör vidtas. Det är bra, och jag tror att en viss erforderlig uppmärksamhet från riksdagens sida på det här området därmed är uppnådd.

Bakgrunden till frågan kan ju skisseras på många sätt. En av orsakerna till att saken aktualiserats är att Svenska psykiatriska föreningen tillskrev socialstyrelsen i mars 1971 och pekade på de uppenbara faror som förelåg ifall utbildad och helt oiniterad arbetskraft ledde sådana här kurser, som onekligen står den psykiska hälsovården mycket nära. Den 12 februari 1974 – efter tre år – reagerade socialstyrelsen, och med hänsyn till den takt i vilken telefonförfrågningar nu görs av socialstyrelsen hos sjukhus landet runt kan det konstateras att en positiv utveckling är på gång.

Man kan självfallet – som representanter för det Arbetsgivareföreningen närstående ALI-RATI-institutet gjort i pressen – säga att det här är en liten fråga. Det har i pressen synts uttalanden från ansvariga inom institutet att människor som genomgått kurser i bokföring och statistik och liknande också har avlidit. Intar man den attityden till denna fråga så har frågan, vill jag hävda, en politisk relevans, en relevans för den här församlingen. Den seriösa psykiska sjukvården som bedrivs i psykodynamiska sammanhang genom gruppterapi o. d., som är inriktad på vård av våra alkoholskadade och som används i familjerådgivningen, kan allvarligt komma att skadas ifall denna attityd och detta enligt mina värderingar charlatanartade begrepp sprids i pressen. Skall vi kunna nå de människor som behöver den grupp-psykodynamiska vården krävs det att de ställer upp frivilligt, och det försvåras självfallet av sådana här händelser.

Nu känner vi till jämförelsevis säkert ett dödsfall, men enligt de rundringningar som socialstyrelsen gjort under januari månad och som socialministern omnämner har man upptäckt ett tiotal sjukdomsfall, även om de inte är lika tragiska som det förstnämnda. Undersökningarna pågår, och enligt personliga kontakter som jag haft med socialstyrelsen lär antalet vårdfall vara uppe i drygt det dubbla.

Detta gör att det också finns en politisk sida av problemet med gränsdragningen mellan en seriös sjuk- och hälsovård och den aktivitet som bedrivs av Arbetsgivareföreningen, ALI-RATI-institutet och, såvitt jag vet, också av statens personalutbildningsnämnd.

Frågan har alltså en sjukvårdspolitisk bakgrund. Men den har också

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

Om s. k. sensitivitetsträning

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om uppskov med
det s. k. Bolmen-
projektet*

en annan bakgrund – jag skulle vilja säga en arbetsmiljöpolitisk bakgrund. Sensitivitetsträningen startade i den amerikanska armén under andra världskriget, bl. a. för att lära de soldater som inte tålde den form av mänskliga kontakter som kriget innebar att tåla det. Det är en sida av den ideologiska bakgrunden. Och om man nu på arbetsgivarhåll startar aktiviteter utifrån den ideologiska synen, kombinerad med synen att förhållandena på arbetsmarknaden är personliga förhållanden som kan lösas i diverse sådana här grupper, vilka leds av personer med 25-dagarslånga folkhögskolekurser, vill jag hävda att det kan slås fast att detta också har en sjukvårdspolitisk sida som vi alla bör vara observanta på.

Jag tycker att socialministerns svar är sympatiskt av två skäl. Det är ganska lugnt i tonen – det finns ingen anledning att hetsa och så att säga omöjliggöra en seriös sensitivitetsträning, för självfallet finns det också ute på arbetsplatserna personliga problem som kan klaras upp. Men då tror jag att det skall vara en annan attityd bakom än den som har spårats i kommentarerna till detta visserligen enstaka men tragiska dödsfall på grund av en hantering som bör kallas charlataneri.

Jag hoppas, herr statsråd, att inte bara socialstyrelsen utan också socialdepartementet kommer att följa denna fråga med uppmärksamhet.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill gärna understryka vad herr Gadd sade senast, nämligen att denna fråga i hög grad förtjänar att följas och uppmärksammas. Jag kan också försäkra herr Gadd att vi inom socialdepartementet kommer att göra det. Likaså kan jag instämma i vad herr Gadd sade om att detta ärende har en sjukvårdspolitisk sida och att gränsdragningsfrågorna förtjänar uppmärksamhet i hög grad. Allt detta är vi klart medvetna om.

Herr GADD (s):

Herr talman! Till detta sista finns det då anledning för mig att säga: Ett djupt känt tack, herr statsråd!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om uppskov med det s. k. Bolmenprojektet

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Gustavssons i Alvesta (c) den 9 januari framställda interpellation, nr 6, och anförde:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat mig om jag är beredd medverka till att Bolmenprojektets igångsättning uppskjuts i avvaktan på en grundlig utredning om vattentillgångar, konsumtionsbehov och kostnader.

Regeringens beslut i Bolmenärendet byggde på en grundlig prövning

av projektet. Ansökan var föremål för ett omfattande remissförfarande, varigenom ärendet blev allsidigt belyst.

Regeringens beslut kom 1970, och på hösten 1973 var tillståndsprövningen enligt vattenlagen klar. Därmed förfogar tillståndshavaren över projektet. Tillståndshavare är aktiebolaget Sydvatten, dvs. kommunerna Malmö, Helsingborg, Lund, Landskrona och Eslöv, som äger bolaget. Sydvatten skall ha utfört arbetena före utgången av år 1987 enligt särskild föreskrift i vattendomen.

Enligt vad jag erfarit har Sydvatten fortlöpande bearbetat prognosmaterialet och har också lagt fram förslag om en elastisk tidsplan för att ta i drift tunneln och övriga anläggningsdelar, om utvecklingen av vattenförbrukningen medger det.

Det har såvitt jag kunnat utröna inte framkommit några nya uppgifter om vare sig grundvatten- eller ytvattentillgångarna av betydelse för Bolmenprojektet. De outnyttjade tillgångar som finns i regionen kan i och för sig täcka begränsade lokala behov, men utnyttjandet av dessa tillgångar innebär på samma gång ingrepp i den lokala naturmiljön och kan medföra försämrade möjligheter för t. ex. jordbruket att tillgodose sitt alltmer ökande vattenbehov.

Det är en primärkommunal angelägenhet att svara för vattenförsörjningen. Mot den bakgrunden, och sedan vederbörliga tillstånd lämnats, är det de berörda kommunerna som själva bestämmer när Bolmenprojektet skall sättas i gång.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret, även om jag hade hoppats på ett svar med mera positivt innehåll.

Bolmenfrågan är av betydligt större räckvidd än vad jordbruksministern tycks uppfatta den. Det är en fråga som har betydande natur- och miljöintresse, stora ekonomiska konsekvenser och stor regionalpolitisk betydelse.

Som statsrådet framhåller kom regeringens beslut i tillstandsfrågan år 1970. Statsrådet torde också känna till den starka folkopinion som fanns i Bolmenbygden mot att Bolmenprojektet genomfördes. Det var 30 000 personer som skrev på listor, vilka sedan sändes in till regeringen. Befolkningen i Bolmenbygden krävde en opartisk utredning av ärendet. Tyvärr gav detta emellertid inte något resultat. Men jag vågar säga att opinionen inte är mindre i dag.

Det är att märka att det inte har gjorts någon dokumentation från Sydvattens sida om vad som har hänt med sjön Bolmen och dess omgivningarna från förra vattendomen 1941, som började tillämpas på 1950-talet, och fram till tiden för den nya domen 1973.

Bolmen är en av landets vackraste sjöar. Den har med sina 365 öar en strandlinje på inte mindre än 37 mil. Ur natur- och miljövårdssynpunkt borde det vara självklart att en sådan utvärdering som jag nämnt kommer till stånd.

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om uppskov med
det s. k. Bolmen-
projektet*

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om uppskov med
det s. k. Bolmen-
projektet*

Jag har framställt min interpellation bl. a. mot bakgrund av material som framkommit sedan projektet planlades och beslutades fram till dagens läge. Jag har i min interpellation sagt att projektet prognostiserades utifrån en fortsatt våldsam befolknings- och industritillväxt inom det aktuella området och därmed också en betydande ökning av vattenkonsumtionen.

I fråga om såväl befolkningstillväxt som vattenförbrukning har prognoserna slagit fel.

Jordbruksministern säger i sitt svar: "Det har såvitt jag kunnat utröna inte framkommit några nya uppgifter om vare sig grundvatten- eller ytvattentillgångarna av betydelse för Bolmenprojektet." Jag måste beklaga att jordbruksministern inte följt debatten i denna inom jordbruksministerns verksamhetsområde så väsentliga fråga. Om jordbruksministern hade gjort det, hade jordbruksministern sannolikt kommit underfund med att utveckling och undersökningar vederlägger det material och de prognoser som låg till grund för Bolmenprojektet.

Vad är det då som hänt?

1. Prognoserna om den framtida, mycket stora befolkningsökningen i det aktuella området stämmer inte alls med den utveckling som skett i området under de senaste åren. Inte ens regeringens förslag och riksdagsmajoritetens beslut om den framtida regionalpolitiken utgår ifrån en så kraftig befolkningstillväxt som Sydsvatten räknade med. Jordbruksministern har på så sätt alltså själv varit med om att revidera prognoserna.

2. Vattenförbrukningen inom såväl industri som enskilda hushåll har minskat i motsats till vad som förutsades i prognoserna, nämligen en betydande ökning.

3. Statens geologiska undersökningar har inlett en kartläggning av grundvattnet i Skåne, ett projekt som leds av statsgeologen Ove Gustafsson. I ett uttalande för några dagar sedan ifrågasatte han om det behövs någon vattentunnel från Bolmen till Skåne. Han sade vidare att den utredning som redovisades 1965 inte tog med vissa områden. Inte minst grundvattentillgångarna i sydvästra Skåne har troligen underskattats avsevärt. De här undersökningarna tar enligt uppgift ett par tre år. Sannolikt är vattentillgångarna i Skåne betydligt större än man tidigare trott.

4. En sak som inte redovisats i någon av de utredningar Sydsvatten presenterat är det energibortfall som uppkommer om Bolmenprojektet genomförs. Förra veckan presenterade den s. k. Bolmenkommittén en expertutredning där det redovisades hur ett genomförande av Bolmenprojektet kommer att inverka på elproduktionen. Enligt denna utredning blir resultatet följande.

Genom en vattenbortledning från Bolmen kommer elproduktionen i Bolmåns och Lagans kraftverk att minska. Energiförlusten beräknas vid fullt uttag av 6 m³/sek. och med vattenhushållning enligt Sydsvattens förslag av den 22 augusti 1974 uppgå till 56 miljoner kilowatt per år. Med tillämpning av samma energipris som Sydkraft yrkat i samband

med tillfälligt ändrade bestämmelser för sjön Åsnen, 6 öre/kWh, motsvarar energiförlusten i Bolmåns och Lagans kraftverk 3,36 milj. kr. per år eller kapitaliserat efter 5 % ränta 67,2 milj. kr.

5. Natur- och miljöintressena står i förgrunden i alla andra sammanhang på ett helt annat sätt än för tio, ja, bara för fem år sedan, och det bör de göra även i fråga om Bolmen.

Herr talman! Vad jag här kortfattat redovisat anser jag vara av sådan betydelse att det rycker undan grunden för Bolmenprojektets genomförande. I varje fall bör det utgöra tillräckligt skäl för att projektets igångsättande uppskjuts så att nyligen framlagt material liksom resultatet av pågående undersökningar kan bearbetas.

Jag tycker det är mycket anmärkningsvärt att detta, av jordbruksministerns svar att döma, helt undgått jordbruksdepartementets och jordbruksministerns uppmärksamhet. Statsrådet framhåller att det är en primärkommunal angelägenhet att svara för vattenförsörjningen. Jag är medveten om det, men jag vill säga att det här gäller en betydelsefull naturvårds- och miljöfråga för Bolmenbygden. Det är en stor regionalpolitisk fråga, det är en fråga med betydande ekonomiska konsekvenser såväl för Bolmenbygden som för berörda Skånekommuner. Detta sammantaget bör utgöra tillräckliga skäl för att jordbruksministern även i frågans nuvarande skede visar intresse och engagemang.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag kanske i motsats till interpellanten inte hade väntat något annat svar än det som jordbruksministern här gav på interpellationen av herr Gustavsson i Alvesta, men jag skulle ändå vilja instämma i vad herr Gustavsson har sagt och dessutom anlägga några synpunkter på förhållandena nere i Skåne.

Bolmenprojektet byggde bl. a. på att övriga kommuner i nordvästra Skåne och i södra Skåne dessutom skulle ansluta sig till projektet som sådant. Där har emellertid åtskilligt hänt. Sydvattenprojektet har lagts på is när det gäller Klippan och Åstorp. Där bedömer man helt enkelt saken så att det inte är aktuellt att använda vatten från Bolmen, i alla händelser inte under detta sekel. Detsamma gäller Bjuv, som ansett att kostnaderna för anslutningen skulle komma att höja vattenpriset alldeles för mycket. Som exempel kan nämnas att en anslutning för Klippans del skulle höja priset på vatten med mellan 70 och 80 %, och Åstorp har beräknat att det skulle bli mer än fördubbling av kostnaderna, om man anslöt sig till Bolmenprojektet.

Malmö kommunstyrelse bordlade alldeles nyligen återigen frågan om Bolmenprojektets påbörjande, och Lund har gjort likadant. Sydvatten skulle enligt de uppgifter jag har fått ha haft sammanträde i övermorgon för att klubba beslutet om igångsättande, men mot bakgrund av att de två stora städerna nu har bordlagt ärendet kan man – i alla händelser enligt min uppfattning – inte göra detta inom några dagar; det tidigaste sammanträde som Malmö kommun på nytt skall hålla blir den 24 februari.

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om uppskov med
det s. k. Bolmen-
projektet*

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om uppskov med
det s. k. Bolmen-
projektet*

Vad som har hänt är alltså att man i dessa kommuner, där man från början var entusiastisk och fylld av en känsla av att detta skulle trygga vattenförsörjningen till ett rimligt pris, har blivit alltmera skeptisk. De mindre kommunerna har som sagt tagit avstånd från projektet, och eftersom de inte heller är medlemmar i Sydvassten har de heller inte varit tvungna att ansluta sig till projektet. Även i de större städerna Malmö och Lund har en ökad skepsis gjort sig märkbar.

Vad beror detta på? Givetvis beror på det, såsom herr Gustavsson i Alvesta sade, på att prognoserna från början varit felaktiga, sedda mot den verkliga utvecklingen.

Jordbruksministern anför i sitt svar att regeringens beslut i Bolmen-ärendet byggde på en grundlig prövning av projektet. Måhända är detta riktigt, men den prövningen är i dag tio år gammal, och tio år är en mycket lång tid när det gäller både förändringar i befolkning och inte minst i konsumtion. Vi kan ju bara hänvisa till energidebatten för tio år sedan och till hur oerhört förändrade de diskussioner som förs i dag är jämfört med dem som fördes på 1960-talet. Det går inte att bortse från att grundvattnet i mycket hög grad är en resurs som man i dag betraktar på ett annat sätt än tidigare.

Därför skulle jag nog vilja säga att den grundliga prövning som gjorts tidigare inte nu är aktuell. Den är inte aktuell när det gäller befolkningsutvecklingen och den är det inte heller när det gäller vattenkonsumtionen. Ursprungligen beräknade man att vattenkonsumtionen i Malmö skulle uppgå till 380 liter per person och dygn. År 1974 var den nere i 338 liter, och som man nu bedömer det kommer vattenkonsumtionen att ytterligare minska. Gjorda jämförelser visar att Malmös vattenförbrukning för närvarande är större än t. ex. Köpenhamns. Industrierna har alltmer övergått till en förbättrad rening med minskad vattenkonsumtion som resultat, och där räknar man inte heller med någon ökad förbrukning.

Jordbruksministern säger i sitt svar att det inte har framkommit några nya uppgifter. De nya uppgifterna är alltså att prognoserna inte har slagit in. Vi har fått en annan befolkningsutveckling och en annan vattenkonsumtion än vi väntade. Dessutom har undersökningar gjorts om hur man i Skåne skall kunna klara vattenförsörjningen utan anslutning till Bolmenprojektet. För Klippan och Åstorp räknar man med att tillgångarna på Kvidingefältet skall vara fullt tillräckliga, i varje fall fram till seklets slut. Därför ansåg man, som jag nämnde, att någon anslutning inte var aktuell. Malmö får huvuddelen av sitt vatten från vattenverket i Vomb. Lund, som också tidigare har fått sitt vatten därifrån, skall kopplas över till Stehagsverket.

Den första delen av Bolmenprojektet, som innebär byggandet av ledningen mellan Trollenäs och Lund, är färdigställd. Det innebär också ökade möjligheter till en sammankoppling mellan dessa två vattenverk. På det sättet får Vombverket en ledig kapacitet som uppgår till ungefär 80 % av Malmös vattenförsörjning 1974.

Det verkar alltså inte på något sätt som om berörda kommuner i Skåne skulle komma att lida brist på vatten inom en överskådlig framtid, i varje fall fram till 1987, som är den tidpunkt som vattendomstolen har fastställt för utbyggnaden.

Mot bakgrund av vad herr Gustavsson i Alvesta anförde om miljöpolitiska synpunkter och opinionsyttringar som skett i Småland samt mot bakgrund av kostnadsutvecklingen och den minskade konsumtion som inte minst förväntade prisökningar på vatten kommer att medföra verkar det ganska orimligt att enspårigt gå rakt fram och fullfölja beslut som fattats under helt andra förutsättningar. Jag vill inte klandra Syd-vatten – det vill jag gärna säga här – för att bolaget utgick från de prognoser som då fanns, och jag kan naturligtvis inte heller klandra jordbruksministern härför. Det är helt korrekt som jordbruksministern säger i slutet av sitt svar att det är en primärkommunal angelägenhet att svara för vattenförsörjningen, men när nu förhållandena har ändrats har jordbruksministern i alla händelser möjlighet att ta hänsyn till återverkningarna på bygd, natur osv.

Jordbruksministern påstår – jag har kanske svårt att yttra mig om det – att på den punkten har inga nya rön framkommit. Det skulle naturligtvis innebära att jordbruksministern är förhindrad att göra någonting i denna fråga. Men det händer ofta att stora projekt genomförs trots att tiden har visat att de var felaktiga. Detta beror på att vi har ett demokratiskt samhälle där rättssäkerheten sätts högt, där alla frågor noggrant skall prövas. Det är i och för sig väldigt bra, men det måste vara en brist när samtidigt förändrade omständigheter omöjliggör en ändring av redan fattade beslut.

Jag vill gärna säga – jag har sagt det förut i kammaren – att jag tror att Bolmenprojektet under de närmaste decennierna kommer att vara ett i alla avseenden olyckligt beslut.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Att planera för vattenförsörjningen för ett antal så stora kommuner som det här är fråga om är en allvarlig och besvärlig sak. Här har alltså skett betydande utredningar, och på basis härav har man kommit fram till en tillståndsprövning; vattendomen är fastställd, och dessa kommuner har fått en rättighet att utnyttja ifrågavarande vattentäkt för sina behov.

Det sker vissa förändringar i befolkningsutvecklingen som i och för sig kan påverka både behovet av vatten och ekonomin i företaget. Men det är ju ingenting som kan tas till utgångspunkt för ett regeringsin-gripande gentemot den dom som är fastställd och som gett dessa kom-muner möjlighet att inom en viss tidrymd utnyttja denna vattentäkt för sina behov. Hur skulle det bli om regeringen av och till inskred mot vattendomar med utgångspunkt i bedömningar av det slag som re-dovisats i dag och kullkastade de projekt och den planering som kom-munerna kan vara långt inne i?

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om uppskov med
det s. k. Bolmen-
projektet*

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om uppskov med
det s. k. Bolmen-
projektet*

Vattendomen finns där och kommunerna har fått sitt tillstånd, och det beror nu på kommunerna själva om de skall utnyttja tillståndet. Men för regeringen finns ingen möjlighet att ingripa på sådana premisser som redovisats i interpellationen och i dagens debatt.

Jag kan emellertid tillägga att det i samband med utredningarna och domen konstaterades att några besvärliga återverkningar ur miljösynpunkt på områdena runt Bolmen inte är förknippade med domen, eftersom denna ligger inom ramen för den vattenreglering som bestämdes för 30 år sedan. Man skulle snarare med domen vinna vissa fördelar ur miljösynpunkt, bl. a. en lugnare vattenreglering och dessutom säkerhet för att vattenkvaliteten i sjön inte på något sätt skulle få försämrats, eftersom sjön skulle vara vattentäkt.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag är inte alldeles övertygad om att det är helt omöjligt för statsrådet att på olika sätt diskutera Bolmenprojektet även med representanter för de berörda kommunerna, särskilt nu när man känner till situationen.

Statsrådet frågade hur det skulle se ut om regeringen inskred i ett ärende där vattendomen redan är fastställd. Vi hade förra året glädjen att få besök av statsrådet Lundkvist i ett annat ärende, nämligen när det gällde Åsnen. Domen var där fastställd och regleringen genomförd. Man kunde nu se vilka skador denna hade åstadkommit, och statsrådet ansåg vid det tillfället att något måste göras. Därför tycker jag att det borde finnas möjligheter för statsrådet att resonemangsvis ta del även av denna fråga.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Hanteringen av Åsnenärendet innebär inte att vi ingriper i vattendomen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Statsrådet ställde sig dock mycket positiv till att det gjordes en utredning i det ärendet.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det gällde helt andra förutsättningar för det ärendet än i fråga om Sydvattnens möjligheter att utnyttja den vattentäkt som Bolmen skulle utgöra för de behov vi nu diskuterar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om kollektivanslutning till politiska partier

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

Om kollektivanslutning till politiska partier

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Gustavssons* i Alvesta (c) den 9 januari till herr statsministern framställda interpellation, nr 1, dels herr *Enlunds* (fp) den 10 januari till herr statsministern framställda interpellation, nr 3, och anförde:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat om statsministern vill lämna en redogörelse för vad som hittills har skett med anledning av riksdagens uttalanden den 6 juni 1973 och den 7 november 1974 angående kollektivanslutning av enskilda personer till politiska partier. Herr Enlund har frågat statsministern om han anser det riktigt – mot bakgrund av samma riksdagsuttalanden – att sådan anslutning fortfarande förekommer och om statsministern ämnar medverka till att avskaffa kollektivanslutningen till politiskt parti. Interpellationerna har överlämnats till mig för besvarande. Jag besvarar dem i ett sammanhang.

Frågan om kollektivanslutning till politiskt parti har som bekant under senare år behandlats av riksdagen vid flera tillfällen. Behandlingen har utmynnat i ställningstaganden som innebär att lagstiftningsåtgärder i syfte att förbjuda kollektivanslutning till politiskt parti inte bör vidtas. Samma inställning kom till uttryck när frågan om ett grundlagsförbud berördes under olika faser i arbetet som ledde fram till vår nya regeringsform. Jag kan här inskränka mig till att erinra om att riksdagen – i samband med att den nya regeringsformen antogs – med mycket stor majoritet avvisade en till konstitutionsutskottets betänkande fogad reservation som innefattade förslag till en förbudsregel i regeringsformen.

Riksdagsuttalandet den 6 juni 1973, som också gjordes i samband med att den nya regeringsformen antogs, mynnade i stället ut i en förhoppning "att det genom opinionsbildning mot kollektivanslutningen skall visa sig vara möjligt att förmå partierna att själva bringa detta förfarande ur världen, så att som medlemmar endast registreras personer, som individuellt begärt inträde i partiet". Uttalandet den 7 november 1974 har samma innebörd.

Riksdagens båda uttalanden innebär alltså att det helt överlämnas till partierna själva att bestämma om de i förekommande fall skall fortsätta att tillämpa kollektiv anslutning av medlemmar eller inte. Det kan inte vara en angelägenhet för regeringen att övervaka partiernas handlande i detta hänseende.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Tyvärr måste jag säga att statsrådet inte hade mycket att anföra i sakfrågan. Den fråga vi här diskuterar är enligt min uppfattning ur demokratins synpunkt mycket väsentlig, eftersom en av demokratins grundläggande principer är den enskildes rätt att själv avgöra till vilket parti han skall ansluta sig. Kollektivanslutningen strider mot denna de-

Tisdagen den
11 februari 1975

Om kollektivanslutning till politiska partier

mokratins grundläggande princip om de medborgerliga fri- och rättigheterna.

Jag har i min interpellation framhållit att de svenska politiska partierna är bärare av den svenska demokratin. Det är på partiernas förmåga att hävda den enskildes och samhällets fri- och rättigheter som demokratins framtid i vårt land beror. Därför måste det i första hand ankomma på partierna att avstå från åtgärder som står i strid mot den enskildes fri- och rättigheter.

Justitieministern har förvisso fullt rätt i sin tolkning av riksdagens uttalanden, nämligen att det överlämnas till partierna själva att bestämma om de skall tillämpa kollektivanslutning av medlemmar eller inte. Det vore för resten mycket värdefullt om justitieministern ville vidarebefordra denna insikt till en del fackförbundsavdelningar som tydligen har missförstått riksdagens uttalande och tror att detta innebär att de skulle vara förhindrade att själva fatta beslut.

Sedan kommer justitieministern clou – han säger: "Det kan inte vara en angelägenhet för regeringen att övervaka partiernas handlande i detta hänseende." Enligt detta skulle det, herr justitieminister, finnas vatten-täta skott mellan regeringen och styrelsen för det socialdemokratiska partiet, det enda parti som accepterar och uppmuntrar kollektivanslutning.

Därtill, herr justitieminister: Min fråga var ursprungligen riktad till statsministern, tillika partiordförande! Det måste vara någon sorts konstgrepp att överlämna den till justitieministern för besvarande för att på så sätt ge intryck av att regeringen och det socialdemokratiska partiets styrelse är två från varandra vitt skilda grupper, där inte bara arbetsuppgifterna utan måhända också åsikterna går vitt isär. Landets statsminister är som sagt tillika ordförande i det socialdemokratiska partiet.

Det torde, som herr justitieministern så riktigt påpekar, inte vara regeringens angelägenhet att övervaka partierna, men det torde i allra högsta grad vara en angelägenhet för den som är både regeringschef och partiledare att se till att riksdagens uttalande tas på allvar och att därutöver i likhet med alla parlamentariker se till att riksdagens auktoritet inte urholkas. Regeringschefen och partiledaren Olof Palme borde sålunda för det socialdemokratiska partiets räkning ha sett till att riksdagens uttalande mot kollektivanslutningen togs på allvar. Det har han uppenbarligen inte gjort, och det är bara att med beklagande konstatera att riksdagsmajoritetens vilja på denna punkt inte respekteras av alla partier.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på frågorna i min interpellation. Frågorna var ju ställda till statsministern.

Det finns fyra parter som är berörda av kollektivanslutningen. Huvudintressent är det socialdemokratiska partiet, som är det enda politiska parti i vårt land som tillämpar kollektivanslutning. De direkta frågorna i min interpellation riktade jag till statsministern, som är ordförande

i detta parti. Nu har jag inte fått något svar av statsministern, och det tycker jag är skada – herr Gustavsson i Alvesta har uttryckt samma uppfattning – eftersom statsministerns inställning till kollektivanslutningen är viktig ur flera synpunkter.

Först och främst är frågan om respekt för de beslut riksdagen fattar av mycket stort allmänt intresse. Riksdagen har vid två tillfällen uttalat att den inte kan acceptera kollektiv anslutning till politiskt parti och att den förväntar sig att det parti som tillämpar detta system självt skall bringa det ur världen.

Det är alltså det socialdemokratiska partiet som kan infria dessa förväntningar – eller nonchalera dem. Det har hittills inte funnits några tecken på att partiet ämnar ta hänsyn till riksdagens beslut. Man finner ibland triumferande rubriker i den socialdemokratiska pressen om lyckade kampanjer för medlemsvärkning. Den bakomliggande verkligheten är att ett fåtal personer med knapp majoritet anslutit ett stort antal människor till ett politiskt parti. Flertalet är inte tillfrågade, och om de tillfrågades skulle många av dem säga nej. Det visar bl. a. det exempel från Tierp som jag återgav i min interpellation. Där var 90 % emot kollektivanslutning.

I sitt interpellationssvar säger justitieministern att riksdagens uttalanden innebär att det helt överlämnas till partierna själva att bestämma om de vill tillämpa kollektivanslutning och att det inte kan vara en angelägenhet för regeringen att övervaka partiernas handlande. Detta är naturligtvis riktigt, som herr Gustavsson i Alvesta också har medgivit. Men min fråga gällde ju om det socialdemokratiska partiet – och frågan ställdes till dess ordförande – ämnar bry sig om riksdagens uttalande eller inte. På den frågan har justitieministern inte lämnat något som helst svar.

Den andra parten är fackföreningsrörelsen. Den har som målsättning att tillvarata de fackliga intressena för resp. yrkesgrupper. För flertalet yrkesverksamma människor är solidariteten inom facket en självklar förpliktelse. De senaste årens erfarenheter har lärt oss alla att väl sammanhållna fackföreningar är oumbärliga om arbetsmarknaden skall fungera någorlunda störningsfritt. Men om man med 17 röster för och 14 röster emot ansluter 450 personer till ett politiskt parti – det var vad som hände i Västmanland förra våren – tror då justitieministern att detta främjar den fackliga sammanhållningen? Det vore intressant att få ett svar på den frågan. Det var ju den händelsen som föranledde min enkla fråga i riksdagen i våras – en fråga som statsministern tydligen aldrig tänker svara på.

Den tredje parten, herr talman, är den enskilda människan. Hon sätter i regel den fackliga gemenskapen och gott kamratskap på arbetsplatsen som sina främsta önskemål. Det är här fråga om väsentliga värden, som den enskilde inte kan vara förutan, om hon med glädje skall kunna gå till jobbet dag efter dag, år ut och år in.

Vad händer nu om man i denna solidaritet eller som villkor för den

Tisdagen den
11 februari 1975

Om kollektivanslutning till politiska partier

ostörda gemenskapen bygger in ett solidaritetskrav som inte alls hör hemma där – ett krav på anslutning till ett visst politiskt parti? Då uppstår i många fall för den enskilde en konflikt som inte kan lösas utan att väsentliga värden går förlorade. Den unga och blyga nykomlingen kanske har svårt nog ändå att finna sin plats i den nya gemenskapen. Han orkar inte med den påfrestning, den ytterligare störning det kan innebära att gå till facket och reservera sig mot kollektivanslutningen. Han blir mot sin vilja medlem i det socialdemokratiska partiet. Men nog måste han uppleva detta som ett allvarligt övergrepp mot en elementär mänsklig rättighet, nämligen att själv fritt och utan tvång få välja politiskt parti.

Men för den stridbare, den starka personligheten, den som har många år bakom sig både i facket och inom yrket, för honom kan väl det här ändå inte välla några problem? Jag tror inte man kan vara så säker på det. Även för många av dessa människor kan en olöslig konflikt infinna sig. En del av dem kan sätta den fackliga solidariteten och gemenskapen så högt att de av den anledningen stillatigande finner sig. Men de upplever kollektivanslutningen som ett övergrepp. Andra åter vägrar att finna sig. Men för dem är inte problemet löst med reservationsrätten. De anser sig kanske inte skyldiga att begära utträde ur en gemenskap som de aldrig bett att få delta i. De kräver rätt och slätt att slippa bli kollektivanslutna.

Och nu vill jag fråga justitieministern: Anser statsrådet detta krav berättigat eller kan det nonchaleras?

Stutligen har vi en fjärde part i debatten om kollektivanslutningen. Det är samhället. Jag är övertygad om att vi alla i den här kammaren är överens om att samhället har skyldighet att garantera varje medborgare så stor personlig frihet som möjligt, dock med de gränser som hänsyn till andra människor och gemensamma samhällsintressen kräver. Och här har jag ytterligare en fråga till justitieministern: Anser statsrådet att det finns några sådana legitima allmänna intressen – fackliga eller av annat slag – som kan anföras till försvar för det ingrepp i den personliga friheten som kollektivanslutningen utgör?

Finns inget sådant försvar, är det samhällets skyldighet att försöka avskaffa kollektivanslutningen. Från våra liberala utgångspunkter har vi i folkpartiet som bekant avvisat lagstiftning. Lika högt som vi värderar största möjliga frihet för den enskilda människan, lika angelägna är vi att ge största möjliga frihet för alla organisationer som verkar i vårt land. Men om de stora kollektiven trampar in på områden där den enskilda människan ovillkorligen måste tillförsäkras full frihet, ställer vi oss tveklöst på den enskildes sida.

Rätten att utan påtryckning välja politiskt parti är ett av dessa områden. Därför bör enligt vår mening kollektivanslutningen avskaffas.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det vi nu diskuterar är en avgörande gränslinje mellan liberal och socialistisk syn på den enskilda människan. Vi liberaler kan,

som herr Enlund betonade, omöjligt godta att ett kollektiv av något slag skall ha rätt att med majoritetsbeslut på medlemsmöte, eller med beslut i en representantförsamling, fösa in tusentals människor i ett politiskt parti. Eric Enlund har här med stor klarhet och skärpa visat hur orimligt det är i dag när justitieministerns eget parti kränker respekten för den enskilda människan så mycket att det t. o. m. bestämmer vilket parti man skall tillhöra.

Det här har regeringen svårt att förstå, av två skäl. För det första har socialdemokrater och socialister en helt annan syn på individens rätt att själv bestämma sin partitillhörighet än vi liberaler har. För det andra får det socialdemokratiska partiet massor av medlemmar och pengar genom detta principvidriga förfarande. Den här kombinationen av socialism och egoism firar alltså den triumf som heter kollektivanslutning till politiskt parti.

Socialdemokrater missuppfattar avsiktligt och ständigt vad kritiken mot kollektivanslutningen går ut på. Det märkte vi t. ex. här i kammaren den 7 november förra året, när vi senast diskuterade saken. Kritiken mot kollektivanslutningen handlar alltså *inte* om att söka bryta banden mellan den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Den handlar om rätten för varje enskild medlem i en fackförening att själv bestämma om han eller hon vill tillhöra den politiska arbetarrörelsen *såsom medlem*. Samma rätt att själv bestämma har alla andra människor också; den får inte förvägras dem som tillhör fackföreningar som råkar ha en socialdemokratisk majoritet som råkar tycka att det är praktiskt att i klump fösa in människor i sitt eget parti.

Kritiken betyder inte heller att man är motståndare till majoritetsprincipen i demokratiska organisationer, som någon också påstod i den senaste debatten här i kammaren. Det är klart att det är majoriteten som bestämmer besluten. Men alla typer av beslut är inte demokratiska därför att de har fattats i demokratisk ordning. Innebörden av ett beslut kan vara sådant att demokratiska grundvärden kommer i kläm även om bakom beslutet står en majoritet. Och det är ett demokratiskt grundvärde att varje människa bör ha rätt att själv bestämma om sin partitillhörighet.

Det finns två ganska spännande meningar i justitieministerns svar i dag. Där tvär han sina händer och demonstrerar sin brist på varje formellt ansvar, vilket redan herr Gustavsson i Alvesta har visat. "Riksdagens båda uttalanden innebär alltså", säger herr Geijer, "att det helt överlämnas till partierna själva att bestämma om de i förekommande fall skall fortsätta att tillämpa kollektiv anslutning av medlemmar eller inte. Det kan inte vara en angelägenhet för regeringen att övervaka partiernas handlande i detta hänseende."

Så enkelt förhåller det sig alltså med kollektivanslutningen och med partiernas och riksdagens kritik av den, enligt herr Geijer. Självfallet uppskattar jag den boskillnad som man här gör mellan regeringen och det socialdemokratiska partiet. Den är vi inte vana vid. I andra sammanhang heter det tvärtom att vad partiet beslutar kommer sedan re-

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

Om kollektivanslutning till politiska partier

Om kollektivanslutning till politiska partier

geringen att lägga fram för riksdagen. En sådan hållning kan också vara naturlig av hänsyn till den interna demokratin inom partiet – även om dagens minoritetsregering måste ta, och har tagit, en rad andra hänsyn i sin politik.

Men nu när det handlar om kollektivanslutningen har regeringen tydligen inget som helst inflytande över det socialdemokratiska partiet. Det är ingen angelägenhet "för regeringen att övervaka partiernas handlande i detta hänseende", säger herr Geijer. Nu gäller det faktiskt inte flera partier. Det gäller bara *ett* parti, som tillämpar kollektivanslutning. Det är ett regeringen ganska närstående parti. Kan inte ni i regeringen ta ett samtal i saken med dem i partiet? Det är väl inte att "övervaka" om man pratar om saken? Det socialdemokratiska partiet fortsätter ju att kollektivt ansluta hundratusentals människor till sig. Kan inte regeringen – under hand och med all mildhet – påpeka att riksdagen nu två gånger av principiella skäl har fördömt ett sådant förfarande?

Regeringen vill alltså inte "övervaka" att riksdagens uttalanden följs. Men jag har hört talas om, herr justitieminister, att det finns ett personellt samband mellan regeringen och det socialdemokratiska partiet. Det sägs t. o. m. att vissa ledande personer i regeringen också är ledande i SAP. Det kan ju inte vara att "övervaka" om man övertalar sig själv att följa riksdagens beslut.

Efterforskningar har t. ex. gett vid handen att landets statsminister också är ordförande i det enda partiet som tillämpar kollektivanslutning. Varför kan inte statsminister Palme ta ett samtal med partiordförande Palme och fråga varför den senare fortfarande hyllar kollektivanslutningen?

Och om det är så att statsminister Palme inte har tumme med partiordförande Palme – kan då inte justitieministern ingripa som medlare, eller hellre: som förmedlare av riksdagens uttalade budskap?

Herr Geijer kanske svarar att partiordförande Palme inte kan bestämma sådant på egen hand. Det gäller ju så många hundratusen medlemmar och flera miljoner kronor till partikassan. Det duger inte att bara partiordföranden tar intryck av riksdagen.

Därför har jag tittat på det socialdemokratiska partiets verkställande utskott, den ledande gruppen inom regeringspartiet. Där borde man väl rimligen ha något inflytande över kollektivanslutningen till sitt eget parti. Det är alltså en grupp som regeringen inte vill "övervaka", för att citera herr Geijer. Men nu råkar det vara så att av verkställande utskottets sju personer är fyra medlemmar av regeringen. Alla sju är riksdagsmän, men majoriteten är alltså regeringsmedlemmar.

Om nu regeringen inte vill "övervaka" sitt eget parti, kan dessa regeringsmedlemmar väl ändå övervaka sig själva så mycket att de följer riksdagens uttalande. De fyra det gäller är statsminister Olof Palme, utrikesminister Sven Andersson, finansminister Gunnar Sträng och socialminister Sven Aspling. Om nu de övriga tre, som inte sitter i regeringen, vägrar följa riksdagens beslut så kan väl regeringen i den här instansen

utnyttja sin majoritet och rösta ner kollektivanslutningen, dvs. besluta att det socialdemokratiska partiet inte längre tar emot andra medlemmar än de som individuellt vill ansluta sig till partiet.

Det är i själva verket en obetalbar formulering att regeringen inte vill "övervaka partiernas handlande i detta hänseende". Det är faktiskt så att bara där regeringen själv sitter i majoritet i den ledande instansen tillämpas kollektiv anslutning till politiskt parti. Och vi i oppositionen har inte ställt några som helst krav på "övervakning" från regeringens sida. Vi begär bara att man för sitt eget partis del skall ta hänsyn till människors berättigade krav att själva, individuellt, få bestämma om man vill ingå i politiskt parti och i så fall i vilket.

Jag vill därför ställa den frågan till justitieministern: Även om ni inte vill "övervaka" partierna, varför kan inte justitieministerns eget parti genom eget beslut upphäva kollektivanslutningen, dvs. inte självt i fortsättningen ta emot medlemmar som förs in i klump i partiet? Kan inte justitieministern, statsministern och andra *i egenskap av ledande medlemmar av det socialdemokratiska partiet* se till att detta parti i fortsättningen respekterar riksdagens beslut?

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Herr Ahlmark undrade om inte herrar Geijer och Palme kunde se till att det socialdemokratiska partiet respekterar riksdagens beslut, och jag vill anknyta till det. Riksdagen har ju två gånger beslutat uttala sig mot kollektivanslutningen, och jag tycker att det är självklart att dessa riksdagens rekommendationer borde följas.

Nu sägs det i interpellationssvaret att det inte kan vara en angelägenhet för regeringen att övervaka partiernas handlande, men vad det är fråga om här är ju regeringspartiets handlande. De föregående talarna har närmare utvecklat vad det egentligen är fråga om.

Jag tycker uppriktigt sagt att det är ett oförskämt svar som lämnats från regeringsbänken. Man säger rent ut: Ingenting har skett med anledning av riksdagens båda beslut och ingenting kommer heller att ske. Det är kontentan av det svar som har givits.

Regeringspartiet kommer alltså även framdeles att sätta sig över de mänskliga rättigheterna och riksdagens uttalande, fortsätta att förtrycka oppositionen i de fackföreningar där oppositionspartiernas anhängare är i minoritet, fortsätta att tvångsansluta medlemmar som inte själva kunnat vara med om beslutet och inte heller får veta om beslutet, fortsätta att till det socialdemokratiska partiet i Sverige i grupp genom kollektivanslutning föra även utlänningar som arbetar i Sverige och inte ens är svenska medborgare samt fortsätta att kamma in medlemsavgifter av dessa utländska medborgare, trots att de kanske inte ens kan svenska, än mindre har kunnat ta politisk ställning.

Det socialdemokratiska partiet kan tydligen inte skaffa sig medlemmar på normalt sätt utan att ansluta människor som medlemmar vilka inte vet att de blivit medlemmar, medlemmar som partiet inte ens vet

vilka de är eftersom redovisningen sker i klump, medlemmar som ofta inte är svenska medborgare och kanske inte ens kan tala svenska eller förstå beslutet.

Så långt tycks alltså vårt regeringsparti ha kommit att man inte anser sig behöva ändra på de här förhållandena. Det är minst sagt upprörande. Men varför är det socialdemokratiska partiet så förskräckt för att behöva skaffa sig medlemmar genom frivillig och individuell anslutning? Vad är det för fel med frivillig och individuell anslutning? Jag har under flera debatter i den här saken, här i kammaren och även i gamla riksdagshuset, ställt den frågan, men den är ännu obesvarad från socialdemokratisk sida. Jag ställer den än en gång: Vad är det för fel med frivillig och individuell anslutning till det socialdemokratiska partiet, eftersom man är så ovillig från socialdemokratisk sida att upphöra med kollektivanslutningen?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Nu har den här debatten utvidgats till att gälla kollektivanslutningens vara eller inte vara över huvud taget. Argumenten från olika sidor är ju välkända för alla som sitter här, och jag tänker inte ta upp kammarens tid med att upprepa vad alla redan har hört många gånger förut.

Vad herr Gustavsson i Alvesta och herr Enlund från början har fört fram är någonting helt annat, nämligen frågan om eventuella åtgärder av regeringen med anledning av riksdagens uttalanden, senast förra året. Denna fråga måste bedömas från statsrättsliga utgångspunkter, och det är orsaken till att jag svarar i statsministerns ställe. Här rör det sig inte om några konstgrepp, herr Gustavsson i Alvesta, utan om statsrätt. Interpellationer riktas ju till statsråd i angelägenheter som angår tjänsteutövningen. Om någon försöker sig på konstgrepp, tycker jag snarare att det är de debattörer som vill fortsätta debatten från november månad 1974.

Som jag redan har sagt kan riksdagens uttalande inte utgöra underlag för några åtgärder från regeringens sida rörande formerna för partiernas medlemsanslutning. Uttalandet får i stället uppfattas som en uppmaning till den som känner sig kallad att svara för den opinionsbildning som det talas om i beslutet.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag förstår att det här är en väldigt känslig och besvärlig fråga för det socialdemokratiska partiet, och det har nu ytterligare kommit fram genom justitieministerns senaste uttalande.

Justitieministern redovisade varför han har fått frågan. Min interpellation gällde ju vad som har skett i anledning av riksdagens beslut, och den var framställd till statsministern, tillika ordförande i det socialdemokratiska partiet. Eftersom nu frågan är överlämnad till justitieministern bör justitieministern gå till ordföranden i det socialdemokratiska

partiet och tala om vad riksdagen har uttalat. Det är väl inte så, herr justitieminister, att regeringen uppfattar ett uttalande från riksdagsmajoriteten som till intet förpliktande? Det är ju den frågan vi diskuterar. Vad har regeringen gjort? Det är väl i alla fall, herr justitieminister, regeringens uppgift att se till att riksdagens beslut och uttalanden blir verkställda. I det här fallet har riksdagen uttalat att det genom opinionsbildning mot kollektivanslutning skall visa sig vara möjligt att förmå partierna att själva bringa detta förfarande ur världen, så att som medlemmar endast registreras personer som individuellt begärt inträde i partiet. Vad har det socialdemokratiska partiet och dess ordförande gjort för att det skall bli någon form av resultat?

Sedan vill inte statsrådet här diskutera den grundläggande principen i demokratin, nämligen den enskildes rätt att själv avgöra partitillhörighet. Jag förstår inte att justitieministern helt vill undvika detta. Det är ju ändå det grundläggande för vårt demokratiska system.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! När justitieministern säger att den här debatten har utvidgats till att gälla kollektivanslutningens vara eller inte vara och med anledning av detta uttrycker något slags förvåning, så finns det verkligen anledning att bli förvånad över det yttrandet. Den här debatten kan naturligtvis inte handla om någonting annat än kollektivanslutningens vara eller inte vara. Riksdagen har sagt sitt. Den vill inte gå in för lagstiftning, men den förväntar sig att det parti som tillämpar kollektivanslutning självt skall bringa denna ur världen.

Då måste det naturligtvis vara det socialdemokratiska partiet som har att svara för vad som kommer att ske. Det var också därför som jag ställde min fråga direkt till statsministern i egenskap av ordförande i det partiet – om han ville medverka till att riksdagens förväntningar och önskemål skulle komma att uppfyllas. Den frågan har vi inte fått något svar på. På sätt och vis har vi fått det beskedet att här skall inga förändringar äga rum; det socialdemokratiska partiet kommer att fortsätta med kollektiv anslutning utan att ta någon som helst hänsyn till vad riksdagen har uttalat. Detta finner jag för min del, herr talman, minst sagt beklagligt.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag har ofta uppskattat justitieminister Geijer som en mycket orädd politiker. Men nu måste jag säga att det här var det torftigaste inlägg jag någonsin hört landets justitieminister göra. Han sade plötsligt, nästan med skrämsel i rösten, att debatten hade "utvidgats". Utvidgats till vad? Till att handla om precis det som de båda interpellationerna gäller och som vi hade hoppats att också herr Geijer skulle ha haft något att säga om: kollektivanslutningen till politiskt parti.

Vad regeringen har gjort och inte gjort måste besvaras med "statsrätt", säger justitieministern. Men finns det då inga värderingar i botten när

det gäller synen på vilken utveckling man vill att det här landet skall ha: om det skall vara ett ökat hänsynstagande till enskilda människor eller ökad kollektivisering? Finns det inga politiska bedömningar som herr Geijer, ens när han är tillfrågad och attackerad här i riksdagen, kan ge uttryck för? Kan han bara säga: "Det här bör vara statsrätt, jag vägrar att uttala mig?"

Har justitieministern aldrig tidigare uttalat sig om politiska frågor och värderingar? Är det bara statsrätt som landets justitieminister i dag är beredd att ta ställning till? Det finns ju en politisk verklighet, som vi ständigt diskuterar här i landet och här i kammaren. Det är t. ex. att de ledande inom regeringen också är ledande medlemmar av det socialdemokratiska partiet. Det finns en personalunion mellan regeringen och de ledande instanserna inom socialdemokratin. Det socialdemokratiska partiet har samma ordförande som landet har statsminister. Fyra av sju medlemmar av SAP:s verkställande utskott är också medlemmar av regeringen. De bör väl känna en förpliktelse att följa riksdagens beslut och medverka till att kollektivanslutningen bringas ur världen.

Jag upprepar då frågan: Av vilket skäl har inte justitieministern, statsministern och andra statsråd, just *i egenskap av ledande medlemmar av det socialdemokratiska partiet*, sett till att detta parti respekterar riksdagens beslut?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag måste vidhålla att såväl herr Ahlmark som herrar Gustavsson i Alvesta och Enlund för in debatten på något som inte gäller interpellationen. Och jag vill fråga herr Gustavsson: Vad är det för beslut och uttalande som riksdagen har gjort som innefattar något åläggande för regeringen?

Det är i och för sig alldeles klart – det behöver vi inte diskutera här – att flera av regeringens medlemmar sitter i den socialdemokratiska partistyrelsen. Men som jag har sagt finns det inte i uttalandet från riksdagen något som innebär ett åläggande för regeringen att göra någonting.

Jag menar att det finns ingen anledning att ytterligare en gång dra upp den debatt som fördes senast i november 1974. Samma argument förs ju fram nu som vid debatten i november, då riksdagen kunde ta ställning till dem. Vi får hålla isär de olika frågorna i alla fall.

Jag tror också att fackföreningsrörelsen och de lokala fackföreningarna, som det ju här närmast är fråga om, har tillräckligt starkt sinne för demokrati och för värderingarna mellan den enskildes rätt och solidariteten för att kunna ta ställning till den bakomliggande problematiken. Riksdagen har sagt att man räknar med att det skall ske en opinionsbildning i denna fråga, och det står var och en fritt att hjälpa till att bilda opinion på det sätt som vi gör här i landet.

Det är vad jag har att svara på de frågor som ställts.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Det är inte fråga om fackföreningarna, utan det är fråga om det socialdemokratiska partiet och vad som har gjorts. Det gäller opinionsbildningen, och då uppkommer frågan: Vad har statsministern, övriga regeringsmedlemmar och de socialdemokratiska riksdagsmännen gjort för att bilda opinion i enlighet med riksdagens uttalande?

Samma argument som i höstas förs fram, säger justitieministern. Ja, det är ingenting som har förändrats, utan frågan är lika aktuell.

Justitieministern frågar: Vad är det för uttalande som ålägger regeringen att göra någonting? Jag tar detta som ett svar på min fråga till statsrådet, att ett uttalande från en riksdagsmajoritet, där icke socialdemokraterna ingår, uppfattar justitieministern som till intet förpliktande.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det är inget "åläggande" från riksdagen, säger justitieministern. Jag tror att det är statsrätten som är ute och går igen. För det är det faktiskt en uppmaning till ledande politiker, inte minst i regeringsställning, att göra någonting. Så här säger riksdagen:

"Individens rätt att fritt och självständigt välja politiskt parti är grundläggande för demokratin. Utskottet kan därför av principiella skäl inte acceptera kollektiv anslutning av människor till politiskt parti."

Om riksdagen har sagt att en sak är "grundläggande för demokratin" kan man väl tänka sig att regeringens ledamöter i sina olika kapaciteter försöker arbeta för detta som är "grundläggande för demokratin". Men herr Geijer menar att han står helt utanför varje förpliktelse – det är ju bara statsrätt som regeringen bryr sig om.

Det finns ingen anledning att än en gång debattera saken, säger justitieministern. Ja, jag kan förstå det om man har så svaga skäl som jag antar att justitieministern skulle ha, ifall han ville diskutera sakfrågan. Men för oss som vill ha bort kollektivanslutningen, därför att den innebär ett kränkande ingrepp mot människors rätt att själva bestämma om de skall tillhöra ett politiskt parti och i så fall vilket, måste naturligtvis debatten fortsätta. Det är tydligen bara genom upplysningens kraft som vi kan få den här saken ur det svenska samhället.

Fackföreningarna har säkerligen ett starkt sinne för demokrati och för att ta ställning till den bakomliggande problematiken, säger statsrådet Geijer. Ja, fackföreningarna har sinne för demokrati i en massa avseenden. Men det finns ett antal fackföreningar som tillämpar kollektivanslutning, vilket vi liberaler anser vara i strid med det demokratiska grundvärdet, att varje människa själv skall avgöra om han eller hon vill tillhöra ett politiskt parti.

Till slut säger justitieministern att det ju bara var en "opinionsbildning" riksdagen ville ha, och den får man väl sköta på vanligt sätt. Ja, det får man väl göra i så fall. Och ett sätt är alltså att ta upp saken i riksdagen, att ständigt söka värna om enskilda människor. Och då vore det ju trevligt att någon gång också få höra landets justitieminister ha en åsikt om

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

Om kollektivanslutning till politiska partier

*Om åtgärder för att
påskynda hand-
läggningen av
skadeståndsmål i
vattendomstolarna*

det centrala: Hur skall vi skydda de enskilda människorna när det gäller deras rätt att själva besluta om vilket politiskt parti de skall tillhöra?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder för att påskynda handläggningen av skadeståndsmål i vattendomstolarna

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Ångströms (fp) den 14 januari framställda interpellation, nr 10, och anförde:

Herr talman! Herr Ångström har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidtaga i avsikt att påskynda handläggningen av skadeståndsmål i vattendomstolarna för att enskilda sakägare inte skall drabbas av orimliga tidsförskjutningar då det gäller att få ut sina ersättningar.

Det är riktigt som herr Ångström har antytt i sin interpellation att långa väntetider har varit vanliga för sakägare när det gäller den slutliga prövningen av ersättningsfrågor i vattenmål. I allmänhet har dock vattendomstolarna i dessa fall dömt ut ersättningar avräkningsvis.

De olägenheter som herr Ångström pekat på utgjorde en av anledningarna till att regeringen redan år 1968 tillsatte en utredning med uppgift att göra en allmän översyn av vattenlagen. Enligt vad jag inhämtat avser denna utredning att avge slutbetänkande under år 1976.

Herr Ångström har i sin interpellation också gjort gällande att vattendomstolarnas kapacitet är för liten. Det är möjligt att så var fallet under den starka utbyggnaden av vattenkraften under 1950- och 1960-talen. Numera torde dock inte vattendomstolarnas kapacitet vara för liten.

Vattendomstolarna är sedan ett par år tillbaka integrerade i tingsrättsorganisationen. Prioriteringen av resursinsatser mellan olika målgrupper i tingsrätterna ankommer i första hand på domstolarna själva att göra. Inga krav på förstärkningar av vattendomstolarna har i anslagsframställningar framförts under senare år. Jag kan i sammanhanget nämna att det inom justitiedepartementet f. n. pågår förberedelsearbete för en undersökning av resultatet av genomförda organisatoriska reformer beträffande fastighets- och vattendomstolarna.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Eftersom herr Ångström har blivit förhindrad att närvara vid dagens plenum har jag blivit ombedd att ta emot svaret, och jag tackar då först justitieministern för svaret på interpellationen.

Av svaret framgår att statsrådet delar herr Ångströms uppfattning att väntetiderna vanligen har varit långa för sakägare när det gäller den slutliga prövningen av ersättningsfrågorna i vattenmål. Men svaret är negativt så till vida att justitieministern inte ställer i utsikt några åtgärder i syfte att påskynda handläggningen av skadeståndsmål i vattendomstolarna. Att tingsrätterna, i vilka vattenrätterna numera är integrerade, inte har

begärt några förstärkningar för den del av arbetet som gäller vattenmålen kan ju bero på att man behöver tid för anpassning till den nya situation som har uppkommit genom integreringen. Men detta förhållande bör inte få hindra en förstärkning av resurserna på vattenmålssidan.

Det finns säkert också skäl för den undersökning rörande resultaten av genomförda organisatoriska reformer när det gäller fastighets- och vattendomstolarna som nu förbereds i justitiedepartementet. Det är mycket troligt att den undersökningen kommer att visa att behov av förstärkningar föreligger. Men hur det än blir med den saken löser ju en sådan undersökning inte dagens problem. Erfarenheten visar redan nu att väntetiderna har varit och är orimligt långa. Det har berättats för mig att det förekommit att vederbörande sakägare dött i väntan på skadeståndet och att stärbhuset sedan fått vänta så länge att skadeståndsfordran gått vidare till nästa stärbhus innan ersättning utbetalats.

Herr Ångström visar i sin interpellation på förhållanden som enligt min mening är helt oacceptabla. Så snart ingreppen vid ett kraftverksbygge blivit fastställda borde skadestandsfrågorna tas upp till behandling vid domstol och så snart som möjligt avgöras. Erfarenheterna av vattenbyggnader är nu så omfattande att det bör vara möjligt dels att i tid få fram nödvändiga utredningar från sökandena, dels att utan långa väntetider ta ställning till skadeståndskraven. Kan man inte slutgiltigt fastställa skadeståndets storlek borde det vara möjligt att å conto betala ut ett skäligt belopp till vederbörande, så att han kan vidta nödiga åtgärder för att lösa de problem som uppkommer. Enligt min mening har tredje man här kommit i ett besvärande underläge, och det måste man på något sätt avhjälpa.

Det är viktigt för den enskilde att ersättningsbeloppet fastställs utan onödig tidsutdräkt. Det är ofta med hjälp av denna ersättning han har att skaffa sig en annan fastighet eller att på annat sätt ersätta de förluster han gör t. ex. av fiskevatten. Han kan som sagt behöva skaffa sig en annan fastighet eller på annat sätt förstärka sin ekonomiska situation. Det är därför angeläget att de domstolar som har att handlägga skadeståndsmål av dessa slag verkligen har personal som gör det möjligt att avgöra sådana mål inom rimlig tid. Justitieministern säger att han inte tror att det är någon brist på personal f. n. men att det kan ha varit det under 1950- och 1960-talen. Då frågar man sig: Vad kan det då bero på, att väntetiderna blir så orimligt långa? Beror det inte på att det inte finns lämpligt folk att sätta på ärendena, så att de kan avgöras i tid?

Justitieministern låter oss veta att regeringen redan 1968 tillsatte en utredning med uppgift att göra en allmän översyn av vattenlagen. Utredningen beräknas vara klar någon gång under nästa år. Det är ju gott och väl, men det avhjälper knappast de svårigheter – eller skall vi säga missförhållanden – som herr Ångström påtalat i sin interpellation. Det är först när man ställer nödiga resurser till förfogande som man kan komma till rätta med dessa problem. Därför vill jag fråga, om inte justitieministern ändå vill överväga åtgärder av det slaget.

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om åtgärder för att
påskynda hand-
läggningen av
skadeståndsmål i
vattendomstolarna*

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om åtgärder för att
påskynda hand-
läggningen av
skadeståndsmål i
vattendomstolarna*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Vad man kan göra för att tillgodose sakägare i den typ av mål som tagits upp i interpellationen är givetvis en viktig fråga. Herr Westberg i Ljusdal har själv pekat på möjligheten att få ut ersättning avräkningsvis. Jag vet inte om herr Westberg känner till i vilken utsträckning det begärs och i vilken utsträckning det förekommer. Jag skall ärligt säga att jag inte själv har så förfärligt stor kännedom om detta, men de upplysningar jag har fått innebär att framställning om att få ut ersättning à conto på kommande slutuppgörelse behandlas generöst. Jag hoppas att de uppgifterna är riktiga, och i så fall finns det ju där en möjlighet.

Det är nog inte så, herr Westberg, att det i dag är någon brist på personal vid vattendomstolarna och att detta skulle vara anledningen till de långa dröjsmålen. De sammanhänger – som herr Westberg också känner till – med många andra faktorer än bara domstolens kapacitet, vilket ju också har anförts i interpellationen, nämligen behovet av och svårigheterna ibland att få sakkunnigutlåtanden, om mycket tidsödande utredningar måste göras. Sådana saker måste också tas med i beräkningen. Det hjälper inte hur mycket folk som finns i vattendomstolen, om man där måste vänta på att det skall komma fram sakkunnigutlåtanden.

Sedan är det klart att vi hoppas att den här utredningen – som vi nu tror snart skall komma med sitt betänkande – skall bli till glädje för kommande mål. Att det förekommit dröjsmål är jag den förste att erkänna, men jag har ändå velat framhålla att man redan för ganska länge sedan har beaktat behovet av att se över lagstiftningen för att undersöka vad som kan göras för att påskynda mål av denna typ.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för den positiva syn han har på frågan. Jag tror att det genom lämpliga åtgärder skall vara möjligt att komma till rätta med rådande missförhållanden. Det är antagligen så att det finns tillräckligt med personal och att det bara är en fråga om att verkligen på allvar ta itu med de här problemen, så att man kan komma i kapp med alla de mål som ligger och väntar.

Nu säger justitieministern att väntan på resultat av utredningar, sakkunnigutlåtanden, och annat sådant bidrar till förseningarna. Det är möjligt, men det är också sagt i interpellationen att nya ansökningar om ytterligare kraftverksbyggen har förtur och skjuter undan ersättningsfrågorna, t. o. m. i mycket gamla mål. Kan inte också det vara en förklaring till fördröjningarna?

Justitieministern säger att avräkningsförfarandet tillämpas i betydande utsträckning. Då vill jag bara uttala det önskemålet, att man bör vandra vidare på den inslagna vägen, så att sakägarna får ut skäliga belopp i rimlig tid och kan göra de föranstaltningar som kan behöva vidtas med anledning av de skadeverkningar som sådana här kraftverksbyggen åstadkommer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om skriv- och lästräning för intagna m. fl. inom kriminalvården

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om skriv- och
lästräning för
intagna m. fl. inom
kriminalvården*

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Petterssons* i Västerås (vpk) den 15 januari framställda interpellation, nr 14, och anförde:

Herr talman! Herr Pettersson i Västerås har frågat mig vilka åtgärder kriminalvårdsstyrelsen ämnar vidtaga för att bereda dels intagna på kriminalvårdsanstalter, dels frivårdens klienter läs- och skrivträning.

Som herr Pettersson uppger i sin interpellation har en relativt stor del av kriminalvårdens klienter läs- och skrivsvårigheter. Flera undersökningar har visat att dessa svårigheter inte kan förklaras av brister i den allmänna begåvningen.

Då man konstaterat att en intagen på en kriminalvårdsanstalt på grund av läs- och skrivsvårigheter inte kan tillgodogöra sig den utbildning som finns på anstalten, har man i många fall tagit kontakt med det kommunala skolväsendet. Särskilt utbildade lärare har därvid ställts till förfogande för enskild undervisning. Denna undervisning har meddelats i en för varje enskild intagen erforderlig omfattning, vanligtvis till dess att vederbörande bedömts kunna läsa och skriva i normal omfattning.

Beträffande klienter inom frivården har sedan några år tillbaka vid vissa skyddskonsulentdistrikt anordnats kurser i syfte att förbereda klienterna för inträde i arbetsmarknadsutbildning. Kurserna, som har anordnats i samarbete med arbetsmarknadsverket och andra myndigheter, har varit av samhällsorienterande art men också innehållit vissa moment av läs- och skrivträning.

Som framgår av interpellationen företogs en undersökning rörande arbetslösheten bland frivårdsklienter i Västerås frivårdsdistrikt under hösten 1974. När resultatet av undersökningen kom till kriminalvårdsstyrelsens kännedom, tog styrelsen efter viss kompletterande utredning rörande förhållandena vid andra frivårdsdistrikt upp denna fråga i den särskilt tillsatta arbetsgruppen för samarbete mellan kriminalvårdsverket och arbetsmarknadsverket. Efter diskussion i denna grupp fördes frågan vidare till brottsförebyggande rådets särskilda arbetsgrupp för anpassningsfrågor, vilken vid sammanträde i början av januari månad 1975 bedömde ärendet så angeläget att man beslöt kalla skyddskonsulenten i Västerås till sammanträde i mitten av mars månad. Arbetsgruppen undersöker nu närmare de aktualiserade problemen. Den i interpellationen redovisade undersökningen är sålunda inte av den karaktär att den kan läggas till grund för mera omfattande åtgärder. Eftersom bristande läs- och skrivkunskaper kan utgöra ett sådant hinder i anpassningen i samhället som medför ökade svårigheter att erhålla en arbetsanställning är det av vikt att även denna fråga blir föremål för behandling i detta arbete. När resultatet av arbetet föreligger blir det tillfälle överväga vilka fortsatta åtgärder som behövs.

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om skriv- och
lästräning för
intagna m. fl. inom
kriminalvården*

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation.

Interpellationen framställdes med anledning av att en relativt stor del av kriminalvårdens klienter har betydande läs- och skrivsvårigheter. Med anledning av de i interpellationen anförda sakuppgifterna, som jag här inte skall upprepa, ville jag veta vilka åtgärder kriminalvårdsstyrelsen avser att vidta i syfte att bereda dels intagna på kriminalvårdsanstalter, dels frivårdens klienter läs- och skrivträning.

I sitt svar medger justitieministern att en stor del av kriminalvårdens klienter har läs- och skrivsvårigheter. Men det förefaller som om justitieministern har den uppfattningen att man inom kriminalvården avhjälpas dessa brister mycket snabbt. En del av anstaltarnas klienter, de som inte kan tillgodogöra sig den utbildning som finns på anstalten, får enskild undervisning i erforderlig omfattning, vanligtvis till dess att vederbörande bedömts kunna läsa och skriva i normal omfattning, säger justitieministern. Till detta ställer jag mig starkt tvivlande. Enligt en undersökning som utförts av kriminalvårdsstyrelsens utvecklingsenhet har nämligen ungefär var fjärde intagen på kriminalvårdsanstalterna läs- och skrivsvårigheter. Detta framgår av rapport nr 7, utgiven i februari 1974 och betitlad Utbildningsnivå hos ungdomsfängelsedömda, och av rapport nr 10 från november 1974, Utbildningsbrister hos vuxna fängelsedömda.

Då vi i landet varje år tar in omkring 12 000 personer på våra fängelser skulle det innebära att man på kriminalvårdsanstalterna varje år lär ca 3 000 personer att läsa och skriva. Det är en ganska fantastisk prestation! Denna undervisningsbravado blir inte mindre anmärkningsvärd om man betänker att ca 70 % av de intagna har en strafftid som understiger fyra månader. Om uppgiften är riktig borde skolöverstyrelsen ha mycket att lära av kriminalvårdens undervisningsmetoder. Trots att grundskolan är nioårig är det ett stort antal elever som inte lyckas lära sig läsa och skriva med SÖ:s metoder. Enligt läsforskarna har ca 25 % av svenska folket en viss nedsättning i förmågan att läsa och skriva. I skolorna har enligt samma forskare f. n. 5 % av eleverna sådana svårigheter med läsning och skrivning att de behöver speciell hjälp.

Jag ställer mig alltså mycket tvivlande till kriminalvårdsstyrelsens utbildningsprestation. Om uppgiften emellertid skulle vara riktig tycks samma utbildningskapacitet dock inte stå frivårdens 17 000 klienter till buds, detta trots att kriminalvårdsstyrelsens undersökningar visar att 25–40 % eller ca 7 000 av frivårdsklienterna har grava läs- och skrivsvårigheter. Trots det stora behovet av hjälp har frivårdsklienterna endast erbjudits ett par tre s. k. KNUFF-kurser. Dessa kurser har otvivelaktigt haft sitt värde som bevis för att även svårt störda klienter kan anpassa sig till en skolsituation, om undervisningen tillrättaläggs för dem. Kurserna, som endast omfattar åtta veckor, hade i första hand inte till syfte att lära eleverna läsa och skriva utan att ge samhällsorientering.

F. n. görs i Västerås inom arbetsmarknadsutbildningens ram försök med läs- och skrivträning av frivårdsklienter. Men denna kurs skall enligt uppgift pågå endast i fyra månader. Man måste vara ganska stor optimist för att tro att man skall kunna lära personer med grava läs- och skrivsvårigheter att läsa och skriva på fyra månader. Och varför får frivårdsklienterna endast en kurs, när det enligt kriminalvårdsstyrelsens beräkningar finns ca 7 000 frivårdsklienter med läs- och skrivsvårigheter?

Herr talman! Trots att justitieministerns svar är ofullständigt och trots att de faktiska bristerna förbigås är jag ändå beredd att vid nuvarande tidpunkt förklara mig nöjd med svaret. Men då frågan är av fundamental betydelse kommer jag att bevaka den och återkomma i annat sammanhang. Justitieministern anser – och det är positivt, även om formuleringen är försiktig – att bristande läs- och skrivsvårigheter *kan* utgöra sådant hinder i anpassningen i samhället som medför ökade svårigheter att er-hålla en arbetsanställning och att det därför är viktigt att denna fråga uppmärksammas. Jag vill nog påstå att det inte bara kan utgöra ett hinder, utan det utgör i högsta grad ett hinder för anpassningen i samhället, framför allt när det gäller att komma ut på arbetsmarknaden.

Jag vill fråga: Kan jag utgå ifrån att justitieministern på allt sätt kommer att medverka till att de aktualiserade problemen följs upp och att vi kan förvänta oss konkreta initiativ från kriminalvårdsstyrelsens sida i syfte att avhjälpa de intagnas och frivårdsklienternas brister när det gäller läs- och skrivkunskaper? Jag vill också fråga om justitieministern kan nämna någon tidpunkt då vi kan förvänta oss sådana åtgärder.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag är helt överens med herr Pettersson i Västerås om att den bristande läs- och skrivkunnigheten hos de intagna på fängelser och hos frivårdsklientelet är en fråga som tidigare kanske inte uppmärksammades i tillräcklig utsträckning. Man har emellertid mer och mer kommit till insikt om att bland det bästa man kan göra – bättre än mycket annat man har försökt – är att avhjälpa bristande läs- och skrivkunnighet. Jag kan försäkra herr Pettersson att man inom kriminalvårdsstyrelsen och justitiedepartementet är inriktad på att på allt sätt avhjälpa de brister som här tidigare förekommit.

Vi genomförde som bekant den 1 juli förra året en kriminalvårdsreform. En av de bärande tankarna i denna reform är att dömda personer skall vara tillförsäkrade samma rättigheter till samhällets service – i den mån inte själva domen lägger hinder i vägen – som andra människor, alltså i fråga om sjukvård, skolutbildning och yrkesutbildning. Därför pågår också ett samarbete mellan kriminalvårdsstyrelsen och skolöverstyrelsen som säkerligen kommer att bära frukt. Jag kan inte ange någon tidpunkt för när åtgärderna kommer att sättas in – detta är ett fortlöpande arbete som pågår på olika anstalter för att avhjälpa dessa brister. Det-samma gäller skyddskonsulenternas arbete.

Jag skulle emellertid vilja rätta till en sak i herr Petterssons anförande

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om skriv- och
lästräning för
intagna m. fl. inom
kriminalvården*

som väl inte var alldeles riktig. Herr Pettersson frågar hur man skall kunna göra någonting för dessa människor när de bara sitter fyra månader i fängelset. Dessa fyra månader anger genomsnittstiden. De allra flesta sitter en månad, nämligen rattfylleristerna. Vi har 3 000 å 4 000 rattfyllerister. Herr Pettersson och jag är säkerligen överens om att man inte lär kunna göra särskilt mycket på 30 dagar.

Det är beträffande det övriga klientelet, som sitter en längre tid i fängelse och som har andra problem, vi har möjligheter att göra någonting. Och det görs redan i dag mycket. Det finns t. ex. många folkhögskolor som utför ett utomordentligt fint arbete genom att deras lärare går in i fängelserna och tar sig an de utbildningsproblem som förekommer.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Får jag uttrycka min tillfredsställelse med justitieministerns positiva syn på dessa frågor. Det handlar om en betydande grupp av människor som har mycket stora svårigheter att anpassa sig i samhället. De har svårt att få arbete – de stora arbetslöshetssiffrorna för kriminalvårdsklientelet ger ett belägg härför. Jag vill belysa detta med ett exempel från Västerås distrikt.

För att få en siffermässig uppfattning om arbetssituationen inom Västerås distrikt för frivårdsklientelet gjorde skyddskonsulenten en förfrågan hos sina övervakare och fick följande svar. I de då aktuella 440 frivårdsklienterna hade 165 arbete i den öppna marknaden, 14 drev en egen rörelse, 36 genomgick arbetsmarknadsutbildning, 35 hade beredskapsarbete, skyddat arbete eller genomgick arbetsprövning, 31 hade pension, 7 fullgjorde militärtjänst, 6 var hemmafruar och 146 saknade arbete.

Sålunda arbetade inte fullt 40 % i den öppna marknaden, de flesta inom verkstadsindustrin i mindre kvalificerade arbeten. Endast en var tjänsteman. Då rapporteringen endast avsåg arbetssituationen en viss dag framgick inte hur många som hade fast respektive tillfälligt arbete. De 14 egna företagarna drev enklare rörelser av typ potatisförsäljning, flaggstångsmålning osv.

Det kan också tilläggas att drygt 60 % av frivårdsklienterna är under 23 år, varför siffrorna måste betecknas som ännu mer alarmerande.

Dessa människor har över huvud taget svårt att klara sin livssituation. De har betydande svårigheter i umgänget och kontakter med andra människor. Deras handikapp att inte kunna läsa och skriva i normal omfattning utgör en hämsko på praktiskt taget alla områden. Samhället måste därför gripa in och hjälpa denna stora grupp människor att komma över sitt handikapp. Man måste med andra ord ge dem en rejäl chans att få fast mark under fötterna innan de går ut i samhället.

Justitieministern talar här om skolor som sänder lärare till anstalterna. Jag tror att det är sådan verksamhet man måste lägga vikten vid, eftersom det ute i samhället, såvitt mig är bekant, finns endast två skolor som kan ge läs- och skrivutbildning för vuxna. Det är Löftadalens folkhögskola i Halland och Studieförbundet Vuxenskolan. Möjligheterna till utbildning

för de människor det gäller är alltså ganska begränsade och därtill mycket kostnadskrävande.

Jag skall med stort intresse följa debatten under den närmaste tiden och se vilka åtgärder som kommer att vidtas, och jag vill till sist tacka justitieministern för svaret och också uttrycka den förhoppningen att justitieministern benäget medverkar till en förbättring av kriminalvårdens insatser på detta område.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

Nr 5 till konstitutionsutskottet

Förslag

Nr 8 till finansutskottet

Nr 10 till konstitutionsutskottet

§ 12 Efter föredragning lades

Redogörelse

Nr 17 till handlingarna

§ 13 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 1817 och 1818 till lagutskottet

§ 14 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 1, justitieutskottets betänkande nr 1, utbildningsutskottets betänkande nr 1 och trafikutskottets betänkande nr 3.

§ 15 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 29–33.

§ 16 Anmälades och bordlades

Motioner

Nr 1819 av herr *Werner* i Malmö

med anledning av propositionen 1975:10 med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken

Nr 1820 av fru *Kristensson m. fl.*

Nr 1821 av herr *Lindahl* i Lidingö

med anledning av propositionen 1975:12 med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207), m. m.

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Om skriv- och
lästräning för
intagna m. fl. inom
kriminalvården*

Nr 19

Tisdagen den
11 februari 1975

*Meddelande om
frågor*

§ 17 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 februari

Nr 75 av herr *Burenstam Linder* (m) till herr finansministern om hemligstämplande av handlingar vid statligt företagsförvärv:

Handlingar som upprättats i samband med statens förvärv av Pripss har delvis hemligstämplats i 20 år och redovisas därför inte i proposition 1975:7.

Hur anser finansministern att enskilda riksdagsmän skall kunna bedöma förslag om köp av företag när handlingarna på vilket köpeavtalet grundar sig hemligstämplats på detta sätt?

Nr 76 av fru *Söder* (c) till herr justitieministern om förbud mot vissa pornografiska tryckalster:

I Sverige gäller en generös lagstiftning beträffande pornografiska tryckalster. Under senare tid har uppmärksamats att pornografiska tryckalster med barn som huvudagerande distribueras i Sverige. Barn exploateras där på ett upprörande sätt som sexualobjekt. Det förekommer t. ex. foton med samlag mellan vuxna och barn. Detta kan rimligtvis inte vara förenligt med de tankegångar som ligger bakom vår tryckfrihetslagstiftning.

Är statsrådet mot denna bakgrund beredd vidtaga åtgärder för att hindra att i Sverige trycks och/eller distribueras tryckalster där barn framställs som sexualobjekt?

Nr 77 av herr *Nilsson* i Tvärålund (c) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder mot arbetslösheten i Västerbottens län:

Avser statsrådet att snart vidtaga åtgärder för att minska den höga arbetslösheten i Västerbottens län?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 18.16.

In fidein

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert